

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vnímání feminismu v současné české
společnosti očima vysokoškolsky vzdělaných lidí**

Denisa Tkáčová

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

**Vnímání feminismu v současné české
společnosti očima vysokoškolsky vzdělaných lidí**

Denisa Tkáčová

Vedoucí práce:

PhDr. Jaroslava Hasmanová Marhánková, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala PhDr. Jaroslavě Hasmanové Marhánkové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, ochotu, cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině, svým kamarádům, kteří mě po celé bakalářské studium podporovali a motivovali.

Obsah

1. ÚVOD	7
2. TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1 Vymezení pojmu feminismus a základní proudy feministického myšlení.....	9
2.1.1 Feministické hnutí a jeho jednotlivé vlny	11
2.2 Počátky feminismu v českém prostředí.....	12
2.2.1 Feminismus po 2. světové válce do roku 1989	13
2.2.2 Ženské organizace a aktivistky po roce 1989	16
2.2.3 Mediální reprezentace feminismu v Čechách od 90. let dvacátého století	19
2.2.4 Srovnání uvažování o feminismu v Západní Evropě a USA a v zemích bývalého Sovětského bloku	21
2.3 Společenské vnímání a kořeny odmítání feminismu po roce 1989	24
3. METODOLOGICKÁ ČÁST	29
3.1 Výzkumné otázky	29
3.2 Metody sběru dat	29
3.3 Kódování a analýza.....	31
3.4 Etické otázky	32

4. ZJIŠTĚNÍ	33
4.1 Představy spojené s pojmem feminismus.....	33
4.1.1 Témata spojená s feminismem	36
4.1.2 Představa typické feministky	37
4.2 Postoje k feminismu a vnímání feminismu v ČR očima respondentů	40
4.2.1 Reflexe komunistické minulosti u postojů k feminismu	43
4.3 Osobní hodnocení feminismu	48
4.3.1 Smysl feminismu	50
4.3.2 Rovnost pohlaví.....	52
4.4 Srovnání vnímání feminismu v České republice a v zahraničí	55
5. ZÁVĚR	59
6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
7. RESUMÉ	68
8. PŘÍLOHY	70

1. ÚVOD

„Osobně jsem nikdy nebyla schopná zjistit, co to přesně je feminismus. Jenom vím, že mě lidi nazývají feministkou, kdykoliv vyjádřím nějaké své postoje, které mě odlišují od rohožky.“ (Rebecca West)

Citát autorky Rebeccky West naznačuje, že feminismus je stále neujasněným tématem, kterému je jistě zapotřebí věnovat náležitou pozornost. Především laická veřejnost má leckdy zkreslené představy o působení feminismu. O feminizmu se v současné české společnosti příliš nemluví, a pokud se o něm hovoří, tak jsou slýchávány především negativní konotace, které jsou lidem zprostředkovávány prostřednictvím médií nebo jinými méně důvěryhodnými zdroji. Lidé si tedy spíše utváří představy o feminizmu skrze to, co zaznamenají, a ne skrze literaturu, texty, které se skutečně tématu feminizmu věnují.

Feminismus je hnutí, které se věnuje postavení žen ve společnosti. Feminismus se dále štěpí na několik proudů. Příkladem může být liberální feminismus. Teorie feminizmu je rozdělena do tří vln a každá vlna probíhala v jiném historickém období, měla jiné cíle, kterých chtěla dosáhnout [Havelková 2004: 169-182]. Feminismus lze také považovat jako postoj, jenž se zabývá otázkou rovnosti obou pohlaví a dosažení nezávislosti u žen [Vodáková 2003: 339]. Feministické hnutí probíhalo a probíhá po celém světě a je proto důležité se tomuto tématu věnovat, protože jeho působení jistě ovlivňuje naše životy. Jak už bylo řečeno, feminismus je stále aktuální téma, které vyžaduje hlubší analýzu, především v našem prostředí, kde se o feminizmu moc nemluví, ačkoliv tento směr myšlení ovlivnil v průběhu naší historie i společnost, ve které žijeme.

Feminismus u nás byl zasažen několika zlomovými momenty. Především dvacáté století přineslo historii naší země několik důležitých mezníků, které ovlivnily život tehdejší populace. První světová válka, druhá světová válka, nástup komunistického režimu v roce 1948, socialistický režim trvajícím až do roku 1989 a sametová revoluce v roce 1989. Toto všechno jsou historické body, které zásadně přispěly k odlišnému vnímání feminismu v jednotlivých historických epochách.

Tato práce se soustředí na vnímání feminismu v současné české společnosti, přičemž odhaluje genderové a generační rozdíly popisování a hodnocení feminismu. Cílem mé práce je zjistit, jak je feminismus v českém prostředí očima vysokoškolsky vzdělaných lidí popisován a jak se o feminismu lidé různých věkových skupin v ČR vyjadřují.

Celá práce je strukturována do tří hlavních oblastí. Konkrétně se jedná o teoretickou část, metodologickou část a analýzu rozhovorů. Teoretická část popisuje v krátkosti jednotlivé vlny feminismu, ale primárně se v této části soustředím na popis feminismu po druhé světové válce do roku 1989 a společenské vnímání feminismu po roce 1989, přičemž obracím svou pozornost i na srovnání postojů feminismu v Západní Evropě a USA a v zemích bývalého Sovětského bloku. Metodologická část popisuje hlavní cíle výzkumu, výzkumné otázky, metody sběru dat, bližší seznámení s výzkumným vzorkem a způsob analýzy dat. Rovněž se v této části zabývám etickými otázkami. Poslední část práce věnuji samotné analýze rozhovorů s vysokoškolsky vzdělanými lidmi.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Vymezení pojmu feminismus a základní proudy feministického myšlení

Definice feminismu se napříč různými pohledy, publikacemi, historickými obdobími značně liší. Proto nelze vyvodit jedno vymezení, jež by vystihovalo to, o co se feminismus zajímá a o co usiluje. Nicméně lze říci, že se feminismus zajímá o postavení žen ve společnosti [Jarkovská 2004: 23]. Jedna z kritik vymezuje feminismus jako hnutí především žen středních a měšťanských vrstev [Bauman 2006: 200]. Ačkoliv feministické hnutí nikdy nepředstavovalo jednotnou teorii, téma mělo feministické hnutí stejné a to, že feminismus usilovně bojoval o celospolečenskou změnu, která by přinesla rovnoprávné postavení mužů a žen ve společnosti [Veselá 2006: 5-6]. Jak lze vidět, feminismus jednotně bojoval s pozicí žen ve společnosti, přičemž každý proud trochu jiným způsobem.

V roce 1998 socioložka Judith Lorber vytvořila doposud nejznámější rozdělení pohledů na současný feminismus. Feministické trendy rozdělila do tří základních skupin, přičemž první dvě skupiny patří vzhledem k myšlení ke druhé vlně feminismu. Konkrétně se jedná o tzv. reformní feminismy a tzv. feminismy odporu. Třetí skupinu pak tvoří tzv. třetí vlna feminismu [Lorber citována in Sokolová 2004: 202-203].

První skupina Genderově reformní feministické teorie nehledala rozdíly mezi muži a ženami, ale naopak, soustředila se na podobnosti mezi nimi. Zájem této teorie se koncentroval především na sféru práva, a to v tom smyslu, aby vše, kde se ženy objevují, co vykonávají, vycházelo z jejich svobodného rozhodnutí. Do této kategorie můžeme zařadit tzv. liberální feminismus, jehož cílem a tématem je zajištění rovnocenného

zákona a práv. Nejvíce uplatnitelný je tento druh feminizmu v zemích, kde nejsou jednotné zákony, jež by platily jak pro muže, tak pro ženy. Dále do této skupiny patří feminizmy marxistický a socialistický. Jejich význam spočívá v dosažení ekonomické rovnoprávnosti mužů a žen. „Jejich kritika vychází z marxistické kritiky kapitalistického útlaku a oba dva ke své analýze používají marxistické kategorie, tedy třídní stratifikaci.“ [Sokolová 2004: 204] Cílem tohoto proudu je především zajištění uplatnění žen na pracovním trhu, rozvoj ekonomických šancí žen, zvýšení mezd pro ženy atd. Dalším trendem, jenž patří do této skupiny, je feminizmus rozvojový. Význam proudu spočívá v prosazení zájmů žen v hospodářsky rozvojových zemích [Sokolová 2004: 203-204].

Druhou skupinu představují Feministické teorie genderově motivovaného odporu, které probádávají rozdíly v prožívání a myšlení mezi muži a ženami a zároveň apelují na ženy, aby se osvobodily z nadvlády mužů a to tak, že začnou zakládat samostatné ženské organizace a komunity. Nejvýznamnějším proudem této skupiny je radikální feminizmus. Jeho hlavním zájmem je téma násilí páchané na ženách, s kterým souvisí sexuální vykořisťování žen ze strany mužů. Dalšími proudy, jež patří do této skupiny, jsou lesbický separatistický feminizmus a „standpoint“ feminizmus [Sokolová 2004: 205-206].

Poslední skupinu reprezentují Feministické teorie genderově motivované vzpoury, jejichž zájem se soustředí na vzájemné vztahy mezi nerovnostmi založenými na genderu, rase, etnické příslušnosti, společenské třídě, sexuální orientaci. Konkrétně sem patří například mužský feminizmus, postmoderní feminizmus, feminizmus sociální konstrukce, ekofeminizmus, spirituální feminizmus, kyberfeminizmus. Hlavní proudy této skupiny tvoří multirasový feminizmus, jehož činnost se soustředí na problém diskriminace žen a dále na řešení postavení

různých etnických skupin. Tzv. queer teorie vychází z postmoderního feminismu a kladou důraz na „konstrukce sexuality a sexuálních identit“ [Sokolová 2004: 206-211].

2.1.1 Feministické hnutí a jeho jednotlivé vlny

První vlnu feminismu lze časově zakotvit do období od poslední třetiny 18. století do roku 1930. Mezi cíle, jež si první vlna kladla, patří uznání základních lidských práv, konkrétně šlo o politická a občanská práva, která zahrnovala právo na vzdělání, majetek a volební právo. Poprvé ženy dostaly odvalu předložit své nároky za Velké francouzské revoluce, nebyly však se svými úmysly úspěšné. Až se vznikem moderní měšťanské společnosti na počátku 19. století došlo k rovnoprávnosti mezi stavy. Nicméně i po tomto kroku zůstávalo v platnosti, že rod, to znamená, jestli dotyčný člověk byl muž nebo žena, byl klíčovým faktorem k tomu, jak je člověk ve společnosti vnímán. Velmi důležitým faktorem této doby byl význam peněz, v tom smyslu, že muž chodil do práce, vydělával peníze, a tudíž žena se stávala na něm závislá, sloužila mu jen jako jakási „image“. Muži dostávali možnost žít veřejně, svobodně, zatímco role žen byla omezená, protože ženy byly izolovány od společnosti, nemohly jí rozumět. První vlna feminismu skončila ze dvou důvodů. Cíle, jež si první vlna kladla, se podařilo naplnit a ženy se začaly orientovat na společensky významná témata doby, kterými byly světová ekonomická krize a nástup fašismu [Havelková 2004: 169-175].

Sufražetky byly ženy, jež se shromažďovaly a bojovaly za přiznání volebního práva žen. Označení Sufražetky se začalo poprvé užívat ve Velké Británii, kde byly členkami Ženského sociálního a politického svazu, který vznikl v roce 1903. Sufražetky se neobjevovaly jen v Evropě, dokonce pobývaly i ve Spojených státech amerických, kde požadovaly uznání volebního práva žen již v roce 1848 [Sokáčová 2004: 186-187].

Druhá vlna feminismu hlásí svůj počátek od 60. let 20. století. „Hlavním požadavkem byla „rovnost v rozdílnosti“ tedy aby jinakost nepředstavovala něco, co zakládá nerovnost, aby „jiný“ neznamenal vždy zároveň horší nebo lepší.“ [Havelková 2004: 181] Ve druhé vlně se situace žen měnila, protože v jeden čas byly vysoké školy zaplněny ženami, ale za druhé světové války musely ženy ukázat svou roli ve veřejném sektoru. Přesto se na počátku druhé vlny podařilo ženám zajistit několik práv, a to právo na potrat, právo přístupu ke všem profesím. Neméně podstatným bodem, který je nutné vyzdvihnout je, že ženám bylo umožněno v této době, aby o sobě začaly vypovídat, aby o sobě uvažovaly [Havelková 2004: 175-182].

Poslední třetí vlna feminismu představuje poslední fázi ve vývoji feminismu a datuje se od 80. let 20. století a trvá do současnosti. Třetí vlnu můžeme charakterizovat jako velmi rozmanitou, protože zde nacházíme mnoho proudů, mezi nimiž dochází ke vzájemné kritice, která má vliv na další feministické myšlení. Ve srovnání s druhou vlnou feminismu přináší třetí vlna odlišný pohled na pohlaví, gender a sexualitu, přičemž gender se snaží propojit s kategoriemi jako je rasa, náboženské vyznání, věk atd. [Sokolová 2004: 206-207].

2.2 Počátky feminismu v českém prostředí

Pohledy na feminismus se v různých částech světa lišily. Například v zemích na západ od našich hranic bylo nahlíženo na feminismus zcela jinak než v českém prostředí, kde se vlivem různých politických systémů měnil obraz nejen společnosti, ale i feminismu. Je tedy zajímavé zkoumat odlišný pohled na feminismus v našem prostředí, především za socialistického režimu a po pádu železné opony v roce 1989.

Obecně lze říci, že informace o feminismu, proudily do českého prostředí během devatenáctého století. Prvními feministkami na našem území byly Marie Antonie, občanským jménem Josefa Pedálová a Magdalena Dobromila Rettigová [Vodáková 2003: 318].

Feminismus v českém prostředí nerefletoval boj žen proti mužům, ale šlo mu v první řadě o lepší postavení a uplatnění žen v občanském životě. Typickým znakem, který se objevoval na počátku feminismu u nás, byla umírněnost. Jako jedny z prvních v Evropě dosáhly české ženy volebního práva a stalo se tak v roce 1920. Ženám se podařilo po první světové válce dostávat do dalších zaměstnání. Dokonce se ženy začaly objevovat v parlamentu jako poslankyně a senátorky. Významnou postavou bojující o rovnoprávnost žen byla Milada Horáková. Tato žena usilovala o profesionální uplatnění ženy, ale ne na úkor života rodinného. Přijetí ženských hodnot se však zastavilo, protože začala druhá světová válka a také éra socialismu [Osvaldová 2004: 23-39].

2.2.1 Feminismus po 2. světové válce do roku 1989

Druhá světová válka byla v Evropě ukončena v roce 1945. Důležitým zlom v naší historii však přinesl rok 1948, kdy se k moci dostali komunisté. Tento komunistický režim, režim totality, trval až do sametové revoluce, která se uskutečnila v listopadu roku 1989. Od roku 1969 do roku 1990 se navíc u nás ukotvilo státní zřízení socialismus, kde vedoucí úlohu sehrála právě Komunistická strana Československa.

Významnou osobností meziválečného Československa je bezpochyby Milada Horáková. Milada Horáková se soustředila o prosazení rovnoprávnosti žen. Milada Horáková působila například v Ženské národní radě, kde se začala angažovat už jako vysokoškolská studentka. Dalším místem, kde Horáková působila, je členství v Petičním

výboru Věrní zůstaneme. Zde působila v době okupace Československa. Po válce se zařadila a stala předsedkyní Rady československých žen. Nicméně v této funkci nevydržela dlouho, protože po únorovém převratu a převzetí moci komunisty, byla ze své funkce vyhozena, poté zatčena a následně jí byl za vlastizradu udělen trest nejvyšší a to trest smrti [Osvaldová 2004: 38].

Nástup komunismu v Československu ovlivnil mnoho sfér života, včetně oblast rovnosti mužů a žen. Po únorovém převratu, konaném v roce 1948, vznikl jednotný Československý svaz žen. Ženám bylo sice umožněno svobodně se vzdělávat, dostávaly se do řady původně „mužských“ zaměstnání, to ale neznamená, že by problém společenské diskriminace žen byl definitivně vyřešen [Osvaldová 2004: 39]. Feminismus a témata s ním spojená byla socialistickým režimem prezentována jako nezávažná, vedlejší. Toto přehlížení se vykonávalo dvěma způsoby. Tím prvním je, že se prosazovaly a zdůrazňovaly úspěchy, které se podařily, ale na druhou stranu se už zapomínalo na souvislosti s nimi spojené. Například ženám se podařilo dostávat do lepší zaměstnaneckých pozic, byly dokonce zaměstnávány v mužských oborech, ale na druhou stranu mezi muži měly ženy na stejné pozici nerovné postavení. Mezi druhý faktor, jež byl typický pro socialistický režim, patří přehlížení jiných závažných problémů, které se ve společnosti vyskytovaly, ale byly ignorovány (například sexuální obtěžování, násilí na ženách) [Jedličková 2006: 105-106].

Na druhou stranu nalezneme úvahy, které naopak vyzdvihují pozitivní změny ve společenském postavení žen v komunistickém Československu. Například Lenka Jungmanová hovoří o tom, že doba komunismu přinesla českým ženám z hlediska emancipace „zlatý věk“, protože pouhé členství ve straně, přineslo ženám spoustu příznivých

možností jejich realizace. Totalitní režim usiloval především o to, aby měl vše pod kontrolou [Jungmannová 1999: 106-107].

Řešení ženské otázky je možné diferencovat pomocí socialistického modelu do tří období, která se mezi sebou navzájem liší, co se týče přístupu k řešení ženské otázky. První období je charakterizováno přizpůsobením předpokladům ideologie. Ženy by se měly soustředit na dokázání své rovnoprávnosti skrze zaměstnání, protože role zaměstnání je u žen v letech 1948 až 1958 postavena na první místo a mateřská role až na druhé místo, což není ale společností přijímáno kladně. Nicméně v tomto období začala narůstat kvalifikace a vzdělanostní úroveň žen. Novinkou v této době je také začínající debata o potratu, která začíná v roce 1956, nicméně už v roce 1958 byl přijat potratový zákon, který sice umožňuje potrat, ale jen na základě schválení tzv. „potratové komise“ [Wagnerová 2009: 15-16].

Druhé období, časově zakotvené od konce padesátých let do konce Pražského jara, se výhradně zabývá otázkou společenského postavení ženy. Navíc je tato diskuse podložena i prvními empirickými výzkumy, které byly prováděny se samotnými ženami a týkaly se především jejich názoru na žití a postavení ve společnosti. Na základě pediatrického kongresu konaného v roce 1961 v Bratislavě, došlo k přesunu zájmu od ženy na děti. Výsledkem této diskuse je, že se podařilo prodloužit mateřskou dovolenou ze 14 týdnů na 22 a zároveň možnost jejího prodloužení bez ztráty zaměstnání. Zohlednila se opět také mateřská funkce a funkce rodiny jako takové. Jestliže ale došlo už v prvním období ke zvýšené kvalifikaci žen v zaměstnání, stále ženy nedosahovaly vedoucích pozic a jejich platy odpovídaly pouze 66_% průměrného platu muže [Wagnerová 2009: 16-17].

Třetí období lze zakotvit od nástupu normalizace a je charakterizováno zastavením vývoje uvažování o ženské otázce. Naproti tomu na západě došlo v tomto období k vytvoření nového feministického a ženského hnutí. Je důležité zmínit, že na konci šedesátých let disponovaly české a slovenské ženy zhruba dvacetiletým předstihem nad ženami ze Západu, ale s obdobím normalizace a reálného socialismu se tento předstih ztratil a došlo k vyrovnání mezi Západem a Východem [Wagnerová 2009: 17-18].

2.2.2 Ženské organizace a aktivistky po roce 1989

Po sametové revoluci v roce 1989 vzniklo nemalé množství ženských organizací, skupin, jejichž vznik souvisel se změnou a rekonstrukcí občanské společnosti. Výzkum Aleny Heitlingerové poukázal na to, že skoro všechny důležité ženské skupiny po roce 1989, vznikly na základě vnějšího vlivu [Heitlingerová citována in Vodrážka 2006: 61]. Se vznikem ženských organizací a skupin souvisí i činnost aktivistek.

Mirek Vodrážka [2006: 63] na základě výzkumů rozdělil ženské aktivistky pohybující se v devadesátých letech v Čechách, do tří typů. Jejich charakteristiky můžeme pochopit například pomocí přímky, kde na jedné straně působily ženy, stojící za západním feminismem či exulantky, uprostřed se pohybovaly ženy, které si prošly občanským či politickým životem a mezi takové ženy můžeme zařadit kupříkladu členky předlistopadového Svazu žen. Na opačném konci stály ženy, které žádným způsobem do společnosti nepřispívaly. První typ aktivistek pohybující se v 90. letech 20. století, se nebál prezentovat feministicky/žensky, tyto aktivistky byly sebevědomé, směřovaly k vyhraněnému cíli. Druhý typ aktivistek se snažil projevat především občansky/žensky a tyto ženy neměly velké ambice na dosažení konkrétních cílů. Třetí typ aktivistek byl charakteristický především tím, že

odmítal jakýkoliv aktivismus, vše bylo viděno jako problém [Vodrážka 2006: 62-63].

Jak už bylo řečeno výše, po roce 1989, tedy s pádem komunistického režimu, vzniklo mnoho ženských organizací. Do té doby, tedy před rokem 1989, existovala pouze jedna oficiální ženská organizace, a to Československý svaz žen. Jen pro srovnání, ke konci roku 1989 se počet ženských skupin u nás zastavil u čísla 27 a v polovině devadesátých let počet organizací vzrostl a zastavil se až kolem čísla 70. Aby bylo patrné, o co tyto organizace usilovaly, byla jejich činnost rozdělena do 7 oblastí, a to například do oblasti zdraví a zdravotnictví, podpory minoritních skupin žen, postavení žen ve společnosti obecně a jiné. Co se týče financování těchto neziskových ženských organizací, je zde patrný jistý rozdíl, protože v první polovině 90. let se nejvíce na financování podílely zahraniční nadace, ve druhé polovině 90. let se již do financování zapojily grantové projekty. Po vstupu do Evropské unie v roce 2004 se stal novým zdrojem financí Evropský strukturální fond [Chaloupková 2006: 29-32].

V roce 2000 došlo také ke vzniku dalších organizací, jejichž činnost se soustřeďovala na jedno konkrétní téma. Na rovné příležitosti a diskriminaci v oblasti vědy se zaměřuje organizace NKC – Ženy a věda, která vznikla v roce 2001 a jejímž podporovatelem byl Sociologický ústav Akademie věd ČR. O tři roky později, tedy v roce 2004, započala své působení organizace Fórum 50 %. Hlavním tématem této organizace je oblast politiky a s tím související postavení mužů a žen na různých úrovních ve společnosti. V témže roce vznikla také organizace Žába na prameni, která rozvíjela rovnost v prostředí pedagogiky a vzdělávání, čímž navázala na organizaci Otevřenou společnost, která se této

problematice věnuje již od konce 90. let a od roku 2004 se věnuje také problematice trhu práce a systémovým změnám [Sokáčová 2009: 95-96].

Mezi významnou již existující organizací patří Český svaz žen, jenž disponuje rozsáhlou členskou základnou a několika pobočkami. Tyto pobočky nejsou organizačně ani tematicky jednotné, ba naopak, značně se od sebe odlišují. Tato organizace realizuje vlastní projekty, jež se dotýkají především témat, jako jsou genderové stereotypy v médiích, příležitosti na trhu práce atd. Za další velmi důležitou neziskovou organizaci lze považovat organizaci Gender Studies, která se zaměřuje na velké množství témat a těmi jsou například trh práce, antidiskriminační opatření a také zařídila profesionalizovanou knihovnu, kde najdeme literaturu týkající se genderu a rovných příležitostí mužů a žen. Je důležité zmínit i brněnskou organizaci Nesehnutí. Význam této organizace spočívá především v odstartování programu Ženská práva jsou lidská práva v roce 1999 [Sokáčová 2009: 96].

Žádná z těchto jmenovaných organizací se ale nezabývá tématem násilí na ženách. Nicméně už v 90. letech minulého století začínaly vznikat organizace, které začaly probídat témata domácího násilí, obchodu se ženami či problém sexuálního zneužívání. Mezi takové organizace zabývající se nějakou z těchto otázek, můžeme zařadit organizace proFem, Rosa, LaStrada nebo Rozkoš bez rizika. Je ovšem zajímavé, že záhada znásilnění byla od 90. let postavena mimo hlavní diskurs, a to až do roku 2009. S tímto rokem se znovu otevřela tato problematika, a to především díky organizacím Otevřená společnost a Gender Studies. Nápomocná byla ovšem i organizace Persefona, jež přímo poskytuje pomocnou ruku obětem znásilnění. Na pořádku dne byla ovšem také témata týkající se porodnictví, především otázka přirozených

porodů. Těmito otázkami se zabývaly organizace Hnutí za aktivní mateřství, Aperio či Unie porodních asistentek [Sokáčová 2009: 96].

2.2.3 Mediální reprezentace feminismu v Čechách od 90. let dvacátého století

Zcela nepřehlédnutelnou a nezpochybnitelnou roli hrála při formování a vývoji feminismu média. Hned na začátek je třeba upozornit na fakt, že feminismus nebyl brán českými médii příliš vážně, neposkytoval odpovídající relevanci. Když už se téma feminismu objevilo v některých z médií, bylo o něm polemizováno ironicky, s nadsázkou. Objevování se ženských témat tedy nepatřilo k těm zveřejňovaným, diskutovaným a ženská témata stála mimo hlavní oblast zájmu. Otázky feminismu se v 90. letech objevovaly spíše prostřednictvím negativních zmínek v publikacích Josefa Škvoreckého či Ludvíka Vaculíka. Na druhé straně stáli lidé, kteří se snažili o jinou konotaci feminismu (například Hauserová, Vodrážka atd.), přičemž byli ale vnímáni zvláště, rozdílně atd. Jejich články sice média produkovala, ale zároveň se je snažila nějakým způsobem zesměšnit [Osvaldová 2004: 90-92].

Jiřina Šmejkalová ve svém textu dodává, že uvažování o feminismu nepatřilo mezi opěvovaná témata, dokonce byl feminismus představován jako ideologie, která je vnímaná jako „mrtvá“. Feministický diskurs panující u nás hned na počátku devadesátých let, nedisponoval žádným historickým kontextem, ale bylo na něj pohlíženo jako na fenomén politický a sociální. Feminismus byl autory předkládán v médiích jen na základě vybraných aspektů, především mocenských a bez jakékoliv souvislosti (časové a prostorové). Je nutné říci, že právě v tomto období lidé sdělovacím prostředkům důvěřovali, považovali je za pravdivé. Bylo tak jednodušší prezentovat feminismus tak, že se tyto negativní strašidelné představy začaly vyskytovat v médiích. „Právě tyto vulgárně

materialistické vize feminismu na dlouhou dobu zapříčinily úroveň a tón veřejných diskusí spojené s otázkami sexuálních rolí jako je násilí v rodinách, prostituce a jiné.“ [Šmejkalová 1998: 16-19]

Jak lze vidět, ačkoliv došlo k významnému politickému převratu, který přinesl naší zemi svobodu, tak na jeho počátku se feminismus musel vyrovnat s negativním pohledem, které se dostávalo i do médií. Nicméně toto období netrvalo dlouho, brzy se feminismus dočkal i prostoru, kde se mohl naplno rozvíjet.

Během 90. let se začalo objevovat jak v mezinárodních, tak v našich domácích člancích, jakési vymezování vůči feminismu sídlícího na Západě [Kampichler 2012: 4]. Na vnímání feminismu se podílel i Josef Škvorecký, jehož texty inklinovaly k arogantnímu vysvětlení feminismu. Například v časopisu Respekt publikoval články, které se týkaly sexuální obtěžování, ale už svými nadpisy, kterými jsou kupříkladu „Je možné mluvit se ženou bez pohlavního zneužívání“ či „Je možný sex bez znásilnění“, přiznal negativní postoj či dokonce odpor k feminismu [Jedličková 2006: 106]. Mimo domácí prostředí se diskutovalo o feminismu prostřednictvím článků také v zahraničí, kde se objevovala především témata, jako jsou chybějící feministický (ženský) aktivismus, genderová studia, významnost západního feminismus a jiné [Kampichler 2012: 4-5].

S rokem 1991 došlo také k obrovskému nárůstu článků publikovaných především v časopisech, jejichž ohlas je hodnocen převážně kladně. Významným dílem, které přispělo k diskusi v médiích, je kniha vydaná v roce 1992 od „Carolyn Biedermannové Mstivá kantiléna aneb Rigor Magoris aneb Feministický nářez, která vyprovokovala řadu reakcí“ [Osvaldová citována in Jedličková 2006: 106]. Kniha od Carolyn

Biedermannové není jedinou publikací, která rozpoutala vášnivé debaty v médiích. Na půdě časopisů se psaly odborné články, v novinách byla publikována feministická témata [Jedličková 2006: 106-107].

Ačkoliv se tedy objevovali lidé, kteří se snažili za každou cenu deklarovat feminismus arogantně, významnou roli v médiích sehrála již zmiňovaná organizace Gender Studies, jejíž vliv byl bezesporu nezanedbatelný. Jako příklad lze uvést událost v roce 1995, kdy se konal IV. mezinárodní kongres o ženách v Pekingu, po němž byl zaznamenán rapidní nárůst textů v médiích, které produkovaly vše, co bylo spojováno s feminismem. Tento kongres nebyl jediným úspěchem Gender Studies [Osvaldová citována in Jedličková 2006: 109].

Dalším důležitým bodem je „vznik stínové vlády žen v roce 2000. Oproti ostatním letům zvýšený zájem médií v tomto případě ukazuje, že pokud se proženské zájmy shodnou na společné akci či programu, výrazně se zvyšuje jejich šance uspět v médiích. Bez ohledu na to, jak nakonec dopadly aktivity kolem stínové vlády žen, analýza opět ukázala, že v roce 2000 výrazně stoupl počet článků v českém tisku na témata feminismu a témata s feminismem spojená.“ [Osvaldová citována in Jedličková 2006: 109]

2.2.4 Srovnání uvažování o feminizmu v Západní Evropě a USA a v zemích bývalého Sovětského bloku

Idea feminismu se samozřejmě objevovala na celém světě v různých podobách. Je ale zajímavé sledovat rozdíly napříč různými pohledy na feminismus. Hojně se diskutuje nad rozdílným vývojem a nad společenským vnímáním feminismu v Západní Evropě a USA a v zemích bývalého Sovětského bloku.

Uvažování o feminismu se ve Spojených státech amerických značně liší, protože zde se klade důraz především na uplatnění a umožnění ženám se nějak politicky angažovat [Wood citován in Ratzer-Farley 2017: 3]. Feminismus v USA byl koncipován především jako snaha o prosazení volebních práv žen, získání zaměstnání, zabýval se otázkou reprodukce či sexualitou. Jeho největší snahou bylo zajistit rovnost všem bez ohledu na rasu, sexuální orientaci atd. [Ratzer-Farley 2017: 4-5].

Feministické proudy v USA se tedy orientovaly spíše na veřejné zájmy žen, v čemž se neshodovaly se zájmy u nás, protože český feminismus obracel svoji pozornost a zájem spíše na soukromou sféru a nebyl ve svých aktivitách tak důkladný, jako Spojené státy americké. Feministické proudy v USA tedy byly svázány s politikou, se kterou souvisí také oblast práv, rovnoměrného postavení na trhu práce, práva týkajícího se reprodukce atd. Ve Spojených státech amerických byla vidět větší iniciativa, která měla prosadit zájmy žen [Ratzer-Farley 2017: 4].

Ambivalentní postoj k feminismu je potřeba chápat s ohledem na zkušenost, kterou Česká republika zažila v době socialistické éry po roce 1948 až do roku 1989 a také na základě boje za zachování českého národa. Tyto zkušenosti, které nepochybně otřásly českou společností, však měly i nečekané pozitivní dopady. Během posledních dvou staletí došlo na našem území k několika událostem, například události kolem rozpadu Rakousko-Uherské říše, druhá světová válka, studená válka atd., jež zapříčinily, že muži a ženy měli společné zájmy, které je stmelili na rozdíl od Západu, kde takové události ke stmelování lidí nepřispěly. Šiklová upozorňuje na to, že ženy z východu Evropy byly vnímány jako zaostalé a v podřízeném postavení oproti ženám ze západní Evropy, jež představovaly symbol emancipace. Nicméně tento obraz nebyl úplně

pravdivý, protože i ženy ve východní Evropě si dobyly jistou míru rovnosti, například prostřednictvím soukromé sféry a situace zde nebyla o tolik horší než na západě. Na základě vyobrazování východních žen jako „chudinek“ došlo k tomu, že se s feminismem nechtěly identifikovat, protože feminismus ignoroval skutečnost, že i ony byly schopné se emancipovat, jen trochu jinými prostředky [Šiklová 1999].

Jiřina Šmejkalová ve svém textu upozorňuje na publikace rozvíjející se na počátku devadesátých let v USA a v Západní Evropě. Texty se zaměřují na dopad komunismu ve vztahu k genderu, kdy typickou ženu komunistické doby popisují následovně: „Šedě oděné strašidlo vláčející tašky potravin podél zdi paneláku, úpící nejen pod jhem patriarchátu, který, jak řada feministických publikací zdůrazňuje, je universální, ale pod jeho vyhrocenou verzí umocněnou jhem komunistickým.“ [Šmejkalová 1998: 16] Tato charakteristika vychází z premisy, že ženy v komunistické době vykonávaly dvojitou směnu, v práci a pak v domácnosti, ve společnosti vládla nadiktovaná rovnoprávnost, ženy byly utlačovány atd. [ibid].

Zajímavý pohled na západní feministky v porovnání s českými ženami přináší Jiřina Šiklová, která ve svém textu poukazuje na skutečnost, že české ženy jsou na rozdíl od těch západních velmi emancipované, v rodině zauímají hodnotné postavení a během socialismu zvládaly dvě významné funkce, kterými byly být matkou a zároveň zaměstnankyní. Naopak západní feministky neviděly rodinu až tak důležitou jako české ženy. Navíc je západní feminismus kárán za to, že se snaží o vytvoření univerzálního modelu feminismu, který by byl řešením pro celý svět. Nemálo západních feministek je ztotožňováno právě se socialismem, přičemž ale české ženy a česká společnost usiluje o dosažení demokracie. Podle Jiřiny Šiklové by ženy neměly usilovat o to, aby jejich počet v hodnotných pozicích byl rovnoměrný mužům (tedy aby

v politice bylo zastoupeno stejné procento mužů a stejné procento žen), protože tím, že se budou rvát o funkce uvnitř systému, přestanou být viděny navenek a ztratí tím jakoukoliv možnost ovlivňovat společnost [Šiklová 1998: 9-10].

2.3 Společenské vnímání a kořeny odmítání feminismu po roce 1989

V předchozí kapitole „Počátky feminismu v českém prostředí“ jsem blíže představila situaci, ve které se feminismus nacházel ve dvou navzájem odlišných obdobích, tedy za socialismu a po roce 1989. Zároveň jsem poukázala na vznik velkého množství neziskových organizací, jež hrály také svou důležitou roli v rámci feminismu, na roli médií po roce 1989 a na konec předchozí kapitoly jsem umístila srovnání uvažování o feminismu v Západní Evropě a USA a v zemích bývalého Sovětského bloku. V této kapitole upozorním na celkové společenské vnímání feminismu a jeho odmítání.

Dle Kirstie Ratzer-Farley se výraz slova „feministka“ užívané v českém kontextu, stává synonymem nenávisti k muži [Ratzer-Farley 2017: 3]. Feministky jsou tedy považovány za ty, které mají averzi k mužům, která se projevuje v tom, že s nimi chtějí vést neustálé souboje. Naopak feministkami nejsou ženy, které vynikají úspěchem ve veřejné sféře, ty ženy, které se neztotožňují s tím, že jsou feministky. Také je třeba zdůraznit, že většina lidí, která prezentuje své názory o feministkách hanlivě a negativně, povětšinou žádnou feministku ani osobně neznají [Kadlecová 2006:]. Obecně feminismus v Čechách usiluje o prosazení větší svobody žen, která má být prosazena na úrovni kolektivu [Martin citován in Ratzer-Farley 2017: 3].

Mirek Vodrážka a Mirka Vodrážková ve svém textu hovoří o jakési stagnaci českého prostředí ve vztahu k feminismu, protože podle nich

naše společnost nestačila přijmout ani první vlnu feminismu, což je smutné, protože dnes můžeme mluvit i o čtvrté vlně feminismu, která právě probíhá. Situaci po roce 1989 identifikují jako období „privatizace“, která se projevovala v dosazování mužských kandidátů do vysokých pracovních pozic [Vodrážka, Vodrážková 1999: 254].

Muži se tedy těšili do těch nejvyšších pozic, zatímco ženy čekaly na zbývající uvolněná pracovní místa. Autoři k tomuto tématu ještě poznamenávají: „Současné postavení ženy je opředeno podobně iluzivním závojem, jako je pocit víkendové řidičky, která se vrací z chalupy a v autě veze celou rodinu. Společenské věci nestojí v žádném případě tak, že by žena mohla cokoliv důležitého skutečně „řídít“ a o něčem důležitém rozhodovat, ale protože společenské dálnice jsou občas zcela ucpané a musí se jet krokem, muž je navíc zničen po sobotním flámu a chce si ještě oddáchnout před namáhavým pracovním týdnem, ono uvolnění „místo“ dodává reklamní společenskou iluzi o partnerském rovnoprávném společném řízení věcí. Ve skutečnosti však česká žena i na konci 20. století není žádnou společenskou „šoférkou“, ale pouze sociální „suplentkou.“ [Vodrážka, Vodrážková 1999: 255] Tento příklad sloužil k bližšímu pochopení a srovnání toho, jaká byla role žen po roce 1989. Lze vidět, že ženám se ani po pádu železné opony, nepodařilo dostávat do vyšších pozic, o které by stály.

Jiřina Šiklová ve svém textu rozebírá a popisuje čtyři faktory, které podle ní brání vyšší akceptaci myšlenek feminismu v českém prostředí. První faktor se týká naší historie a to tak, že tendence vyvázat se z habsburské monarchie vedla k velké soudržnosti mužů a žen a ženy se začaly věnovat obecnějším zájmům, to znamená, že začal být kladen důraz na obrození českého národa, kultury a jazyka, na úkor možných odlišných zájmů mužů a žen. Druhý faktor je spojován s kolektivní

zkušeností socialismu, pod níž si můžeme představit jakousi alianci, která byla namířena proti státní moci. Třetí faktor popisuje současnou dobrou ekonomickou a politickou situaci, kdy ženy nemají potřebu se organizovat do zájmových skupin za účelem dosažení určitých požadavků. Čtvrtý faktor se týká českých pokřivených představ o západních ideologiích, mezi které je řazen i feminismus [Šiklová 1997: 263-270].

V předchozích kapitolách bylo poukázáno na problematické pojmání, společenské vnímání feminismu u nás. Ale co vlastně k takovým postojům vedlo? Vnímání mužského a ženského pohlaví během komunismu stojí za zmínku, protože více než 50_% mužů a více než 33_% žen se považují jako feministické skupiny, které bojují za práva žen zcela zbytečně a jen 25_% zástupců obou pohlaví zůstává v tomto ohledu pozitivnější, nicméně zastávají nerozhodnou pozici [Sloat citován in Ratzey-Farley 2017: 5]. Bohuslav Blažek předkládá několik bariér, které historicky vedly k rezervovanému postoji k feminismu v českých zemích. Jednou z nich je podle Bohuslava Blažka národní charakter. Poukazuje na to, že naše prostředí se snaží vyhýbat rozporuplným tématům, které proudí ze zahraničí. Češi se snaží jednotlivá témata zasahující svět, vytěšňovat, nepřipouštět si je a v klidu se věnují své práci a svým činnostem. Autor textu na ukázkou odhaluje v naší historii jisté nedostatky, které souvisí s tímto přehlížením. Poukazuje například na nedostatečný projev romantismu či některých prvků ve výtvarném umění, abstrakcionismu, naturalismu a jiných. Provázanost těchto oborů způsobila i to, že všechny tyto obory zaujímaly kritický postoj k roli ženy ve společnosti, a to do té doby, než došlo k její konfrontaci a vyřešení [Blažek 1999: 193-195].

Další bariéru Blažek nazývá jako posttotalitární syndrom. Už z názvu je patrné, že se jedná o bariéru odkazující k dědictví totalitního

režimu. Ačkoliv byl tedy po roce 1989 náš stát zbaven totality, neznamená to, že by došlo k vyrovnání se s jeho podmínkami i na úrovni jednotlivců a jejich myšlení. Podle Blažka by mělo dojít u mužů k uvědomění si, jak se během této doby nehezky chovali k ženám, protože až po tomto uvědomění, mohou začít uvažovat o ustavení ženy jako rovnocenného pohlaví. Příkladem může být oslava Dne žen, kdy tento svátek „žen“ představoval spíše důvod mužů pořádně se napít, slavit, zatímco žena jim tuto oslavu pouze zprostředkovávala tím, že žena muže při tomto slavení pouze obskakovala [Blažek 1999: 198-199].

Heitlingerová ve svém výzkumu poukazuje na další překážku odmítání feminismu u nás odkazující k negativním asociacím spojeným s feminismem. Příčinou těchto konotací je to, že společnost měla tyto otázky spojené s komunismem (rovnost všech) a také proto, že ženské organizace byly zpolitizované (byly v minulosti nástrojem socialistického režimu). Dalším důležitým aspektem (bariérou) přijímání feminismu je skutečnost, že u nás chyběla občanská společnost, která podmaňuje k aktivnímu vystupování, prezentování svých názorů, což se u nás nedělo, lidé nebojovali za svá práva, nevystupovali nikde veřejně, což nekoresponduje s hlavním cílem feminismu, který právě na tyto skutečnosti klade velký důraz. Důležitou složku odmítání feminismu u nás, tvoří také po éře komunistické vlády, odpor vůči jakékoliv ideologii, a to především takové, která vyžaduje radikální změnu, podobně jako to chtěl feminismus [Heitlingerová citována in Vodrážka 2006: 71-72].

Neméně důležitým faktorem, který je třeba zmínit, je kulturní tradice, která zapříčinila, že zapojení žen do veřejného dění a politiky bylo slabší než u mužů. Tato kulturní tradice vycházela z předpokladu, že hlavní úděl žen je pečování a starání se o své blízké, ženy jsou především matkami, pečovatelkami a tím pádem se zasahování do veřejné sféry očekávalo spíše od mužů, kteří zaujímali post živitele rodiny [Vodáková 2003: 210].

3. METODOLOGICKÁ ČÁST

3.1 Výzkumné otázky

Po teoretické části navazuje empirická část bakalářské práce. Jako cíl svého výzkumu jsem si stanovila zjistit, jak je feminismus v českém prostředí respondenty popisován a jak se o feminismu lidé různých věkových skupin v ČR vyjadřují.

Mé výzkumné otázky jsou následující: Jak se genderové stereotypy promítají do toho, jak lidé o feminismu uvažují? Jak se liší vnímání feminismu napříč různými generačními skupinami?

V této empirické části se zaměřuji na to, jaké je obecné povědomí o pojmu feminismus. Dále mě zajímá, jaký mají lidé osobní vztah s feminismem, jak ho hodnotí a co si o něm myslí. S tímto pojmem také souvisí otázka přístupu k rovnosti pohlaví, kterou jsem do svého výzkumu taktéž zahrнула.

3.2 Metody sběru dat

Pro zpracování své bakalářské práce jsem si vybrala kvalitativní metodu. Kvalitativní výzkum vychází z jiných předpokladů, klade si jiné otázky a používá jiné nástroje než kvantitativní výzkum. Kvalitativní výzkum například nepracuje se statistikou a ani s jinými způsoby kvantifikace jako výzkum kvantitativní [Strauss, Corbinová 1999: 10]. Pro kvalitativní výzkum je charakteristické, že se provádí na menším počtu jedinců, například na deseti, patnácti respondentech, ale na rozdíl od kvantitativního výzkumu, se od této malé skupiny respondentů dozvíme mnoho informací, které ale nelze považovat za reprezentativní při aplikování na širokou populaci. U kvalitativního výzkumu jde o zjišťování

toho, jak lidí rozumí různým významům, které plynou z jejich jednání [Urban 2017: 67].

Na základě kvalitativního výzkumu se detailně zaměřím na vnímání a představy feminismu v současné české společnosti očima vysokoškolsky vzdělaných lidí. Během svého výzkumu jsem provedla 16 polostrukturovaných rozhovorů. Každý rozhovor trval v průměru 15-20 minut.

Respondenty ke svému výzkumu jsem získávala v prostředí mých známých, mé rodiny a rodiny mých známých. Jak už bylo zmíněno výše, respondenti byli vybíráni podle stupně vzdělání, kdy museli mít vysokoškolské vzdělání. Dosažení stejného vzdělání jsem si vybrala proto, abych zjistila pohled jedné vzdělanostní skupiny. Zaměření na vysokoškolsky vzdělané lidi bylo zvoleno záměrně. Za prvé jsem předpokládala u vzdělanější kategorie lidí, že budou mít o tomto tématu větší povědomí než lidé s nižším vzděláním a za druhé postoje k feminizmu jsou diverzifikované. Rozhodla jsem se zaměřit na lidi se stejným vzděláním proto, abych alespoň v jednom ohledu dosáhla homogenity svého vzorku. Dále už jsem ve svém výzkumu nespécifikovala, jaký typ vysokoškolského vzdělání by respondenti měli mít, takže jsem se ve svých rozhovorech setkala s mnoha typy vysokoškolského vzdělání. V příloze č. 1 je možné nahlédnout do detailní charakteristiky dotazovaných. Zároveň jsem disponovala dvěma kategoriemi respondentů, jedni byli vysokoškolští studenti a studentky ve věku 20-35 let a druzí byli vysokoškolsky vzdělaní lidé ve věku 45-60 let. Tyto dvě kategorie respondentů byli vybráni z důvodu, že mě zajímala potencionální generační odlišnost vnímání feminismu (i s ohledem na zkušenost socialismu, která se výrazným způsobem promítla do postavení feministického myšlení v Čechách).

3.3 Kódování a analýza

V rámci svého kvalitativního výzkumu jsem analyzovala přepisy již zmíněných 16 polostrukturovaných rozhovorů. Polostrukturované rozhovory probíhaly formou interakce face to face, kdy jsem měla připravená témata okruhů, na které se chci ptát a k jednotlivým tématům jsem měla připravené otázky. Celkem jsem měla 20 otázek, přičemž jsem respondentům pokládala ještě doplňující otázky v případě, když byli respondenti příliš struční a bylo potřeba jejich odpovědi více rozvést. I když jsem každý rozhovor nahrávala na diktafon, tak jsem si i v průběhu rozhovorů dělala poznámky do speciálního sešitu. Po nahrání všech rozhovorů jsem rozhovory doslovně přepsala v programu Express Scribe Transcription a po něm jsem začala s kódováním a analýzou získaných dat. Na celý tento proces jsem použila Microsoft Excel.

Na zpracování své práce jsem použila otevřené kódování, které spočívá v tom, že si výzkumník ve svých nashromážděných datech všímá jednotlivých důležitých témat, pro které následně vytvoří seznam a jimž poté předkládá odpovědi respondentů. Je důležité zmínit, že otevřené kódování se nevyznačuje jediným možným postupem, ale lze ho uskutečnit mnoha způsoby, například kódováním celých slov, řádků či celých odstavců [Hendl 2005: 247].

Jako metodu analýzu dat jsem si zvolila tematickou analýzu. Tematická analýza mi umožnila kategorizovat data do kategorií. Pro tematickou analýzu je specifické, že přispívá porozumění v rámci skupin nebo situací, o které se zajímá. Témata se získávají na základě dat (v mém případě polostrukturovaných rozhovorů), které byly nashromážděny [Komori 2018].

Při analýze jsem se nejvíce soustředila na to, jak respondenti obou věkových kategorií vůbec vnímají slovo feminismus, co si pod tímto pojmem představí, jakým tématům se toto hnutí věnuje. Dále mě zajímal jejich názor na všeobecný postoj Čechů k feminizmu v současné české společnosti a za doby socialismu. Jako další důležité téma bylo jejich hodnocení a relevance feminizmu a jejich představa o feminizmu v zahraničí.

3.4 Etické otázky

Etické aspekty patří v sociologii k důležitým náležitostem každého výzkumu. V rámci svého výzkumu jsem dodržovala všechny důležité etické otázky. Každý respondent mi před začátkem rozhovoru poskytl souhlas s tím, že se celý rozhovor bude nahrávat. Zároveň bylo každému respondentovi před začátkem rozhovoru řečeno, že všechny informace, které mi poskytl, zůstanou zachovány v anonymitě a že slouží jen pro účely mé bakalářské práce, to znamená, že jméno a ročník narození jsou známy jen mně a tyto údaje nebudou nikde jinde použity ani zneužívány.

4. ZJIŠTĚNÍ

4.1 Představy spojené s pojmem feminismus

Představy spojené s pojmem feminismus, představují klíčovou osu mého výzkumu. Proto si dovoluji zařadit toto téma hned na začátek kapitoly o zjištěních výzkumu, protože se domnívám, že je to jakýsi odrazový můstek, díky němuž se vykrystalizují další témata spojená s feminismem.

Feminismus je představován jako směr, který řeší témata rovnosti a stejných možností pro obě pohlaví. Feministické teorie řeší nesrovnalosti ohledně nerovností a nespravedlností v oblastech třídy, pohlaví, rasy a sexuality. Co se týče feministických politických aktivistek, tak jejich snaha vyvěrá zejména v oblastech reprodukčních práv, domácího násilí, celkové spravedlnosti, sexuálního násilí či pracovního trhu, s nímž je spojen rovnocenný systém odměňování [Day 2016]. Tato argumentace se ve výpovědích respondentů potvrdila, a to jak u mladší věkové kategorie, tak i u starší věkové kategorie, kde si respondenti v hojné míře spojují feminismus s tím, aby ženy měly stejná práva jako muži, jemuž předchází zrovnoprávnění postavení žen ve společnosti.

Vladimíra (23): *„Tak pod pojmem feminismus si představuju nějakou rovnost mužů a žen na základě toho, že by ty ženy v té společnosti měly dosáhnout nebo měly, aby měly prostě možnost dosáhnout stejných ambicí a cílů jako muži, s tím, že by neměla být třeba já nevím v různých oblastech té společnosti a že by vlastně nemělo docházet k tomu, aby ty ženy byly nějakým způsobem podřazený nebo druhořadý.“*

Simona (48): *„Pod pojmem feminismus si představuji práva ženy ve společnosti. Aby jsme měly stejná práva jako muži. Aby jsme nebyly utlačovány a tak.“*

Z níže uvedených výpovědí tedy vyplývá, že pojem feminismus je spojován především s požadavkem zařazovat ženy na stejnou úroveň s muži a nebránit jim jejich ambicím a právům. Výpovědi respondentů se shodují s pohledem Osvaldové [2004: 23-39], jejíž pohled je zmíněný v teoretické části bakalářské práce, kde uvádí, že feminismus v českém prostředí nerefletoval boj žen proti mužům, ale šlo mu v první řadě o lepší postavení a uplatnění žen v občanském životě. Zároveň je zajímavé, že velká část respondentů si nespojuje feminismus jako nějaký myšlenkový proud, či nějakou formu sociálního hnutí, ale že popisují feminismus jako stav, kterému přisuzují pojmy jako rovnost či právo.

Už bylo zmíněno, že respondenti se téměř všichni shodovali na tom, co se skrývá pod pojmem feminismus. Představovali pojem feminismus v kladném smyslu, nespojovali si s ním žádné negativní konotace až na jednu respondentku, která viděla feminismus v trochu jiném světle než ostatní respondenti.

Anežka (22): *„...je to spojeno s ženami, které dosahují nebo se snaží dosahovat svých práv nějakými agresivními cestami nebo nějakými neobvyklými a je hodně spojeno hodně vtipů spojeno s tímhle pojmem.“*

Tato respondentka popisuje feminismus spíše v negativním slova smyslu, kdy vysvětluje, že ženy se sice snaží dosahovat práv, ale používají k tomu neobvyklé, agresivní cesty. Už dále ale nerozváděla, jaké agresivní cesty si s tím pojí. Nicméně, když se na téma představy pojmu feminismus podíváme v kontextu ostatních výpovědí, lze říci, že

respondenti mají téměř identické představy a používají podobné asociace pro pojem feminismus.

Výrazy pro feminismus byly, až na jednu výjimku, překvapivě kladné, což ve velké míře kontrastuje s předchozími texty a výzkumy, které poukazují na negativní postoje k feminismu v české společnosti [Heitlingerová citována in Vodrážka 2006, Kadlecová 2006, Kirstie Ratzler-Farley 2017]. Ty často zdůrazňují, že feminismus je u nás zavrhován, a to nejen muži, ale dokonce i ženami. Ženy tento postoj obhajují tak, že podvolení se mužům není nic špatného, je to něco přirozeného [Frouzová citována in Rosenbergová 2013: 16]. Feminismus je také popisován jako záležitost takových západních žen, které jsou otráveny, znuděny svým životem, neshledávají ve svém životě nic příjemného, nemají žádné problémy, protože kdyby je měly, nebudou se zabývat feminismem [Hauserová citována in Rosenbergová 2013: 16].

Považuji za důležité zmínit, že tato představa o feminismu vytváří prostor pro uvažování nad tím, proč mí respondenti uvažovali vcelku kladně o feminismu. Dle mého názoru je to způsobené vzděláním dotazované skupiny lidí, protože předpokládám, že vysokoškolsky vzdělaní lidé mají jiné představy o feminismu než lidé s nižším vzděláním. Vlivem vyššího vzdělávání jsou tito lidé o tomto směru více informováni, vyznají se více v jeho problematice a mohou inklinovat ke stejným skupinovým zájmům.

Je zajímavé, že v této otázce nehrály roli ani věkové ani genderové rozdíly, všichni respondenti odpovídali poměrně synonymně na otázku představ o feminismu.

4.1.1 Témata spojená s feminismem

S představou feminismu nepochybně souvisí i témata, kterými se toto hnutí zabývá. V roce 1998 Judith Lorber představila rozdělení současného feminismu na tři proudy, kdy každý proud měl stanovená jiná témata, kterými se feminismus zabývá. První proud (Genderově reformní feministické teorie) se soustředil především na oblast práv, zajištění rovnocenných zákonů, uplatnění žen v pracovním životě či zvýšení platů žen. Témata druhého proudu (Feministické teorie genderově motivovaného odporu) se pojí se zakládáním ženských organizací, s násilím a sexuálním vykořisťováním žen. Třetí proud (Feministické teorie genderově motivované vzpoury) pro změnu řeší obecně nerovnosti vyplývající ze vzájemných vztahů genderu, etnické příslušnosti, rasy atd. [Lorber citována in Sokolová 2004: 202-211]. Ve výpovědích respondentů se objevují jen témata spojená s proudem Genderově reformní feministické teorie. Témata spojená s proudem Feministické teorie genderově motivovaného odporu a Feministické teorie genderově motivované vzpoury ve výpovědích respondentů neshledávám.

Anežka (22): „Tak celkově právům žen, co se týče asi hlavně v pracovním odvětví, aby měly stejně pracovní podmínky a třeba i stejný plat a třeba přijímací řízení, aby bylo stejné.“

Stela: (56) „Je to hnutí za rovná práva žen a lepší postavení žen ve společnosti, protože podle mě ženy ve společnosti zastávají víc funkcí a jejich funkce pro rodinu je nedocenená a muži se málo zapojují aspoň v naší společnosti do péče o rodinu.“

Mezi konkrétní témata, která respondenti zmiňovali, patří rovnocenné postavení na trhu práce, masivnější zapojení žen do politické

sféry, rozdělení prací v domácnosti a péči o děti, stejné platové ohodnocení, stejné podmínky přijímacího řízení do zaměstnání, stejné možnosti obou pohlaví ve veřejných institucích (ve škole, v zaměstnání) a posledním zmiňovaným aspektem je rovnost ve sportu, respektive stejné možnosti zapojení obou pohlaví do všech druhů sportů.

V odpovědích respondentů obou věkových kategorií, jsem na otázku „Jakým tématům se podle Vás feminismus věnuje?“, získala mnoho odpovědí, ale většina z nich iniciovala ke shodným tématům feminismu. Rozdělení na dvě věkové kategorie zde nehrálo roli. Co se týče genderových rozdílů, tak muži popisovali stejná témata jako ženy, jen někteří dodávali ještě k tématům feminismu oblast sportu, kde pociťují ještě neúplnou rovnost obou pohlaví.

4.1.2 Představa typické feministky

Představu typické feministky jsem do svého výzkumu zahrnula záměrně, protože jsem očekávala různorodé odpovědi respondentů obou věkových kategorií. Téma představy typické feministky považuji za klíčové, protože si myslím, že to, jak si člověk představuje osobu spojenou s feminismem, ovlivňuje rovněž, jaký má tento člověk obecně postoj k feminismu.

Jaký je současný pohled na typickou feministku? Podle Kirstie Ratzner-Farley [2017: 3] feministku popisovanou v českém prostředí, vystihuje především odpor k mužům. Martina Kadlecová ve svém textu shrnuje představy Čechů k typické feministce, která je podle nich někdo, kdo primárně bojuje proti mužům. Také autorka těmto ženám připisuje jejich úsilí být úspěšnými ženami ve veřejném sektoru [Kadlecová 2006].

Ve výpovědích respondentů se objevily tři různé reprezentace obrazu ženy-feministky. První z nich odkazuje na pozitivní atributy soběstačnosti, dosahování úspěchů.

Tato reprezentace feministky je pozitivní a odkazuje k ženě, která je spojována s veřejnou sférou a sebevědomým a samostatným jednáním.

Kateřina (22): „Tak určitě je to sebevědomá žena, která bude narovnaná, bude mít na sobě takový normální oblečení, který se normálně nosí, tričko, džíny, třeba i sportovní boty. Představím si jí jako nějakou businessmanku, která bude a bude mít hnědý vlasy, nevím proč.“

Martina (56): „...tak stará se jen o svojí práci a o svojí prestiž a jako i vzdělání a i kariéru. No určitě vypadá jako úspěšná žena v kostýmku, nalíčená, upravená, dbá o sebe.“

Je zajímavé, že respondentky si typickou feministku spojují s veřejnou sférou (představa feministky jako businessmanky, feministka se stará o svou práci, kariéru) a naopak akcent rodiny se zde vůbec neobjevuje. Naopak typické oblečení feministky se napříč odpověďmi liší. Někdo feministce připisuje sportovnějším styl oblékání, někdo zase elegantní, společenské oblečení.

Druhá reprezentace, která se ale objevila jen ve výpovědi jedné respondentky, pracovala s negativním obrazem představy feministky.

Anežka (22): „Kdyby to byl jako vtip, tak si jí představím jako ošklivou ženu s nějakýma starýma hadrama a kterou nikdo nechce, opuštěná, bez dětí, bez manžela, bez sexu a musí se

nějak zabavit, tak tím feminismem právě. A nebo ta, která byla třeba v minulosti nějak ublížená.“

Respondentka uvažuje o typické feministce zcela opačně než většina respondentů. Charakterizuje ji jako negativní osobnost, která má v životě hodně problémů, je uzavřená do sebe, nesnaží se na sebe nějakým způsobem upozornit. Taková představa feministky ale ve velké míře kontrastuje s první otázkou představy feminismu, kde je feminismus představován pozitivně. Zároveň je zajímavé, že respondentka u své odpovědi uvažuje i nad otázkou sexuality a bezdětnosti a popisuje typickou feministku jako ženu, která selhává v tom být ženou v tradičním slova smyslu (nemá děti, není přitažlivá, tudíž bez sexuálního vztahu atd.). Stojí za zmínku upozornit na to, že všeobecný negativní stereotyp popisu feminismu, se objevuje spíše u hnutí feminismu jako celku, ale v mém výzkumu se tento negativní stereotyp objevoval spíše u představy typické feministky.

Třetí typ reprezentace obsahuje popis feministky jako běžné ženy, která by se nějak výrazně nelišila od ostatních.

Jan (32): „Já myslím, že normálně. Jako že by na mě někdo zapůsobil, že bych řekl, že je to feministka, tak to jsem ještě snad nepotkal žádnou takovou.“

Jana (54): „Vůbec mi nepřijde, že by se měla nějak odlišovat od ostatních lidí. Když bych s ní třeba nemluvila, nebo bych o ní něco nečetla, tak si myslím, že bych to nepoznala.“

Navzdory různým odpovědím, které mi respondenti poskytli, lze konstatovat, že představa typické feministky vysokoškolskými respondenty, je vcelku pozitivní. Kromě jedné respondentky všichni

mluvili o feministce v kladném pojetí, neobjevily se žádné negativní či hrubé výrazy. Ovšem je třeba se zamyslet, zda opravdu typickou feministku popisovali tak, jak ji vidí, nebo byla tato představa podmíněna spíše zaměřením výzkumu, s kterým byli respondenti seznámeni a na jehož základě mi poskytovali snáze pozitivní odpovědi.

Je třeba ještě poukázat na to, že ani v tomto případě jsem nepostřehla u odpovědí respondentů vliv pohlaví ani rozdíly mezi odpověďmi u mladší a starší věkové kategorie.

4.2 Postoje k feminismu a vnímání feminismu v ČR očima respondentů

Představu pojmu feminismus a témata s ním spojená jsem blíže představila v prvním tématu. Zde jsem se soustředila na osobní postoj respondentů, to znamená, jaké oni sami mají představy o feminismu. Nyní přiblížím, jakým způsobem respondenti reflektovali všeobecný postoj Čechů k feminismu. V teoretické části bakalářské práce byly popsány postoje české společnosti především v době socialismu a po pádu komunistického režimu v roce 1989. Proto ve svém výzkumu ani tuto éru neopomím. Ve svých rozhovorech jsem se tedy zaměřila na současný postoj české společnosti k feminismu a zároveň na vnímání feminismu v období socialismu. Vzhledem ke stanoveným dvěma kategoriím respondentů (věk 25-30 a 45-60 let), je zajímavé sledovat postoje starší generace, která v době socialismu žila a postoje mladší generace, která má informace o této době zprostředkované skrze vzdělávání, média či na základě zkušeností svých starších příbuzných.

Je poměrně obtížné hovořit o nějakém obecném postoji české společnosti k feminismu, neboť různí jedinci mohou mít různé postoje. Nicméně je patrné, že česká společnost vychází především ze snahy

kritizovat feminismus. Navzdory tomu, že se feminismus orientuje na zlepšení situace žen, tak se české ženy neztotožňují s tímto hnutím a spíše jej kritizují [Šipka 2018]. Rozmanité vnímání a postoje k feminizmu v současné české společnosti je patrný i v provedeném výzkumu, kde se objevovaly heterogenní odpovědi na postoje Čechů k feminizmu. Nicméně lze tyto postoje charakterizovat jako pozitivní, neutrální a negativní. Je třeba ještě dodat, že tyto tři postoje se objevovaly u obou věkových kategorií.

Tito respondenti tedy posuzovali feminismus kladně, zdá se jim, že feminismus u nás není tolik potřebný jako někde jinde. Také uvádí příklady zemí, kde se feminismus tak neprosadil ve srovnání s českou společností.

Antonín (22): „No určitě si myslím, že když to třeba člověk porovná s muslimskými státy, kde prakticky tam asi feminismus je tabu slovo, tak určitě si myslím, že to není tady takový problém a už vlastně i jak jsem zmiňoval to Švýcarsko, kde ty ženy mohly volit až v druhé polovině dvacátého století, tak u nás v Čechách tohle přišlo už na počátku dvacátého století při vzniku Československa, takže si myslím, že v tomhle jsme pokročilejší a máme k tomu pozitivnější přístup než v řadách států v Evropě.“

Martina (56): „Já myslím, že se určitě zlepšil, protože spousta žen pracuje v politice a ve vedoucích funkcích. Že je dobrý no.“

Nejvíce odpovědí na současný postoj Čechů k feminismu odkazovalo na neutrální postoje veřejnosti. Dotazovaní odpovídali, že Češi v současné době téma feminismu neřeší, mají jiné starosti, společnost se o tato témata nezajímá atd.

Vladimíra (23): *„Já si myslím, že dost neutrální, jako vzhledem k tomu, že jsme malá země a není tady úplně nějak rozkvět toho, že by ty ženy za to nějak bojovaly, tak si myslím, že jako prostě jako že ty Čechy to ani nezajímá tohle téma, si myslím, že se tady nedějou žádné kauzy ohledně toho a žádné problémy, takže jako Češi o tom jako ví, ale vůbec to neřeší, si myslím.“*

Jana (54): *„Já si myslím, že hodně laxní. Spousta Čechů má svých starostí dost a myslím si, že jako už nemají potřebu řešit ještě tajty otázky, pokud se jich to asi zřejmě přímo netýká.“*

Posledním postojem objevujícím se v odpovědích respondentů, je postoj negativní. Nejčastěji dotazovaní poukazovali na skutečnost, že feministky jsou ty, které se odchyľují od normálu, snaží se na sebe poukázat. Dalším vyzdviho vaným aspektem je fakt, že lidé si skrze média zakotvují představy feminismu jako ty, které se vyznačují různými skandály, které se ve velké míře dějí na západě od našich hranic.

Martin (27): *„Negativní. Češi nemají rádi nějaký extrém, výjimky, který se odchyľují od normálu.“*

Agáta (46): *„Myslím si, že jako celkově negativní. No protože pod vlivem těch amerických feministek, který tam osočují za různý sexuální skandály, že bylo pár takovejch příběhů, že si podali v práci ruku a už označovali to za sexuální obtěžování, tak si myslím, že jako se spíše jako lidi se tomu vysmívají. Že*

někdo slyší feministka a myslí si, že prostě je to stejný jako v Americe.“

Celkovým vyzněním tohoto tématu je pohled Čechů na postoje k feminismu očima respondentů, který se opírá především o argumenty, že feminismus je spíše záležitost těch „druhých“, především Ameriky a nevyspělých států. Česká republika podle respondentů zaujímá pozici, kde není třeba otázky feminismu otevírat.

U tohoto tématu jsem se doplňkově ptala respondentů, zda by byli ochotní sami sebe označit za feministku. Je zajímavé, že navzdory celkem pozitivnímu vnímání feminismu, by se za feministku označila pouze jedna respondentka ze starší věkové kategorie. Zároveň otázka rovnosti se na základě provedeného výzkumu, nestává tématem českého diskurzu.

Pohlaví, ani věk u této otázky nehrálo žádnou roli. Jak u mužů, tak u žen se objevovaly všechny druhy odpovědí, tzn. pozitivní, negativní i neutrální.

4.2.1 Reflexe komunistické minulosti u postoje k feminismu

S nástupem komunismu v roce 1948 došlo k velkým změnám, které nepochybně ovlivnily životy lidí. I feminismus prošel po převzetí moci komunistů změnami. Jedličková [2006: 105-106] popisuje, že socialistický režim nebral feminismus jako příliš závažné téma, dokonce bylo socialistickým režimem přehlíženo. Neřešily se tak problémy spojené s ženami, například sexuální vykořisťování či násilí na ženách. Naopak jiný pohled přináší Jungmannová [1999: 106-107], která popisuje komunismus pozitivně, protože se v něm podařilo ženám více emancipovat, ale týkalo se to spíše těch, které byly členkami politických stran.

Stejně jako byl různorodě feminismus prezentován mnoha autory/autorkami, i v odpovědích respondentů najdeme odlišné názory na tuto dobu, a to jak u starší, tak i u mladší věkové kategorie. Obě skupiny si udělali o té době obrázek v průběhu svého života – jedna ale proto, že ji žila a druhá zprostředkovaně.

Otázka, kterou jsem respondentům pokládala, se přímo neptala na postoj Čechů k feminismu v době komunismu, ale týkala se toho, jestli na současný postoj Čechů k feminismu mohla mít vliv doba spojená s vládou komunistů.

Pro srovnání představím nejdříve výpovědi mladší věkové kategorie a poté starší věkové kategorie, která zažila komunismus osobně v rámci svého běžného života.

Jaroslava (22): *„Ano, určitě. Právě že na to mohli mít vliv naši předkové, naše babičky a naši dědové, u kterých tohle vlastně vidíme, a proto jsme si to odnesli...málokdo má rozvedenou babičku s dědou, která prostě babička chtěla něco dokázat a podobně. Prostě to tady bylo už dřív takhle.“*

Kateřina (22): *„Ano, jelikož komunisti dávali přímý vzorec, jak má rodina vypadat, že tam nějaká feministka, tak to měla hodně těžký...byl prostě pár, ten musel bejt sezdaný a pak až děti. V té době děti bez svatby vypadaly hodně divně.“*

Tyto respondentky z mladší věkové kategorie hodnotily komunismus především ve spojitosti s rodinou. Představa rodiny, jak má vypadat, byla podle nich klíčovým konceptem, od kterého se odráželo veškeré dění ve společnosti a feministky se podle nich nedokázaly skrze tuto zakotvenou představu prosadit.

Vladimíra (23): „Myslím si, že víc v době komunismu, protože už je celkově postavení státu s tím, že ty lidi se museli jako hodně přizpůsobovat jako už tím, jakej tady byl režim, tak právě třeba ta Milada Horáková že jo, bojovala za to, aby ty ženy jako mohly vůbec jako do politiky, takže si myslím, že jako vůči tomu režimu prostě, že ten režim způsobil to, že ty ženy jako možná bojovaly mnohem víc za to, aby prostě mohly nějakým způsobem se prezentovat že jo. Dneska už je ta demokracie, takže dneska ty ženy si jako svým způsobem můžou dělat, co chtěj no, ale myslím si, že tenkrát to bylo silnější.“

Respondentka z mladší věkové kategorie říká, že feminismus měl v době komunismu větší význam, feminismus je v době nesvobody důležitější než v dnešní demokratické společnosti (v demokracii mají ženy větší svobodu být, čím chtějí).

Mladší věková kategorie přiznávala době komunismu různé záležitosti. Jedna respondentka popisovala dobu komunismu jako možnost větší emancipace žen, někteří zase udávali, že se v té době nesmělo o veřejných tématech mluvit. A někteří si netroufli tuto dobu reflektovat, protože v ní nežili.

Nyní na řadu přichází reflexe starší věkové kategorie.

Martina (56): „Tam bylo, tam to bylo daný, že já nevím, že musí být čtyři dělníci ve straně a jeden vlastně nějak s maturitou nebo s vysokou školou, že musí mít vzdělání a pak taky určitě počet žen, aby tam bylo, aby tam byla rovnoprávnost. No takže ty komunistí, to bylo spíš takový, ne že by ty ženy chtěly, ale že to ta strana prostě tam je dohazovala. Jako když za ty komunisty, když to vemu, tak nezmám nikoho, že by byl někdo

ve vyšší funkci z žen jo. Ale akorát ta Kabrhelová, která byla předsedkyně svazu žen, ale jinak jako ty ženský tam jinak jako v tý politice nebo v nějakých vysokých funkcích nikdy nefigurovaly.“

Zajímavý pohled nabízí respondentka, která uvádí, že v politických stranách byl dán určitý počet žen, který musel být ve straně, aby to vypadalo, že je politický systém rovnoměrně zastoupen a aby nevzplanuly obavy týkající se nerovnosti. Ženy se tedy objevovaly v politice, ale jak uvádí respondentka Martina, zaplňovaly pouze určité pozice, které byly státem stanovené. Otázkou je, zda ženy, které se v nějaké straně vyskytovaly, sloužily pouze jen jako jakési figuríny dodané na základě povinnosti mít v politické straně ženu, nebo zda skutečně vykonávaly práci v dané politické straně.

Jedna z respondentek uváděla příklad existence Československého svazu žen, který formálně skutečně působil, ale spíše ve stínu vládnoucích politických stran. Tuto citaci podporuje výrok Hendrychové, která dodává, že Československý svaz žen, se po převzetí moci komunistů, stal jejich prostředkem. Původní zájem této organizace, tedy usilovat o zrovnoprávnění žen ve společnosti, byl potlačen a celý v režii komunistického režimu [Hendrychová 1999: 49].

Stela (56): „Vznikla vlastně silná organizace Československý svaz žen. Myslím si, že to bylo formální, že se to nepodařilo, ale formálně tady ta organizace byla, která bojovala za práva žen, usilovala, ale zase to bylo zastřešené nějakou tou vládnoucí stranou.“

Podobný příklad jako respondentka Martina, uvádí respondentka Stela, která rovněž popisuje komunismus jako jakousi „Potěmkinovu

vesnici“, kde navenek sice vypadá, že je všechno v pořádku z hlediska genderové vyváženosti, práv, ale uvnitř už to tak být nemusí.

Poslední aspektem, který bych chtěla vyzdvihnout, je názorová rozepře mezi dvěma respondenty ze starší věkové kategorie. Na jedné straně respondentka Simona uvádí, že platy byly na stejné úrovni bez znatelných rozdílů mezi nimi, naproti tomu respondent Jonáš podotýká, že rozdíly mezi platy byly znatelné a dokonce větší, než jsou dnes.

Simona (48): „Tak platově to bylo všechno stejný, každý si vydělával stejně podle té třídy, do jaký byl zařazen. Takže tam ty platy byly na stejný úrovni, nebyly takový rozdíly jako dneska.“

Jonáš (56): „No tak jako. V té době byla vlastně ta svoboda toho slova a vlastně jak bych to řekl, myslím si, že v té době na to ženy mohly doplácet jako ještě víc no. Mám takový pocit, když se ohlédnu zpátky, že v té době jsem byl v práci jenom chvíli, ale mám pocit, že tenkrát to bylo ještě zřetelnější ty platy mezi mužem a ženou. Byly ještě větší rozdíly než dneska.“

Starší věková kategorie disponovala u tohoto tématu různorodějšími odpověďmi. Někteří zmiňovali nastavení politického systému země, jiní organizace působící v době komunismu. Dokonce jedna respondentka uváděla podobný obraz komunismu jako dvě respondentky z mladší věkové kategorie, protože zdůrazňovala důležitost rodinné instituce, a naopak nedůležitost starat se o problémy veřejného rázu. A dokonce došlo ke dvěma protipólům u hodnocení platů za doby komunismu.

Jak lze vyčíst z jednotlivých odpovědí respondentů, jejich charakteristika feminismu za socialistického režimu se značně liší, a to nejen mezi respondenty, kteří v té době žili, ale i mezi respondenty, kteří popisovali dobu vlády komunistů jen na základě svých znalostí či jiného zprostředkování.

4.3 Osobní hodnocení feminismu

Po tématu, u něhož jsem zkoumala všeobecné postoje k feminismu, přichází na řadu téma, které se zajímá o osobní respondentovo hodnocení feminismu. Mimo postojů respondentů k feminismu, jsem u tohoto tématu zkoumala i jeho smysl, zda podle respondentů v současné době feminismus má ještě nějaký smysl. K těmto tématům navíc doplním otázku rovnosti pohlaví.

Na otázku, jak respondenti oni osobně vnímají feminismus, jsem dostala mnoho různých odpovědí, které lze ale roztřídit do tří typů odpovědí. První typ respondentů hodnotil feminismus z hlediska rovnoprávnosti pohlaví, druhý typ respondentů o feminismu hovořil jako o neutrálním hnutí, to znamená, když není přehnané, tak nevádí. Třetí typ respondentů si ztotožňoval feminismus s extrémní formou vyhocení konfliktů mezi muži a ženami.

První typ respondentů poukazuje ve svých odpovědích na kontext rovnoprávnosti, který je spojen s feminismem.

Vladimíra (23): *„Asi pozitivně spíš. Protože si myslím, že nějakým způsobem jako neustále poukazuje na to, že by se prostě jako nemělo dít něco, co se dělo v minulosti, že prostě ty pohlaví by měly být jako naprosto jako rovnostářský. No prostě že by se neměly dělat rozdíly mezi muži a ženami.“*

Agáta (46): *„Jako spíš pozitivně. Tak si myslím, že by ta rovnoprávnost muži a ženami ve společnosti měla být, jako například v zaujímání těch vysokých postů, že by tam jako neměl nikdo diskriminovat, že je žena nebo muž. A že by třeba měly být stejný platy.“*

Z níže uvedených odpovědí vyplývá, že tyto respondentky vnímají feminismus jako něco, co poukazuje na problémy panující ve společnosti a snaží se upozornit na rovnoprávnost mezi mužem a ženou.

Druhá skupina respondentů, zdá se, feminismu příliš neřeší a nezaznamenává.

Martin (27): *„Osobně mi to nevadí, nějak mě to nepohoršuje, ale zase, když je všeho moc, tak člověk už je z toho otrávenej a jak říkám. Češi nemaj rádi extrémů a já jsem jeden z nich.“*

Jana (54): *„No myslím si, že v určitých obdobích určitě svoje opodstatnění tyto organizace měly, ale teď spíš tak neutrálně. Když se mě to vyloženě netýká, tak to nějak neřeším.“*

Odpovědi druhého typu se u respondentů objevovaly poměrně často. Takový postoj byl opodstatněný hlavně tím, že tito lidé se o činnost feminismu nezajímají a pokud jim to nikdo nepodsouvá, tak ho nehodnotí kriticky.

Třetí typ respondentů si ztotožňuje feminismus spíše s jeho vyhrocováním.

Kateřina (22): *„Já nevím, co si o něm mám myslet. Já většinou ten feminismus, když někde vidím v médiích, tak to většinou*

vidím jako negativní věc nebo média se snaží říct, že to je negativní.“

Anežka (22): „...když je to přehnaný, tak negativně.“

Poslední zmiňovanou odpovědí je hodnocení feminismu jako extrému, k němuž se hlásily dvě respondentky z mladší věkové kategorie a z jejich pohledu ho vnímají takto negativně proto, že je jim prostřednictvím médií v tomto smyslu podsouván.

Jak už bylo řečeno, kategorizovala jsem odpovědi respondentů do tří typů. Rozdělení věkové kategorie na mladší a starší hrála v u tohoto tématu významnou roli. Zatímco starší věková kategorie vnímala feminismus buď pozitivně, nebo neutrálně, u mladší věkové kategorie docházelo i k negativnímu hodnocení feminismu. Zajímavý je také pohled na genderovou významnost u této otázky. Očekávala bych, že spíše muži budou hodnotit feminismus negativně, ale bylo tomu naopak, pouze ženy hodnotily feminismus i negativně, u mužů jsem negativní konotace spojené s feminismem, nezaznamenala.

4.3.1 Smysl feminismu

U tohoto tématu jsem se nezaměřovala jen na to, jak respondenti hodnotí feminismus, ale dále jsem pokračovala otázkou, jestli pociťují v dnešní době ještě nějaký smysl feminismu.

Feminismus je nevyhnutelný v oblasti sociálních vztahů. Požadavky feministek jsou například stejné možnosti vzdělání, nezávislost žen, aby měli muži a ženy stejně ohodnocenou práci, ochrana žen před jakýmkoliv obtěžováním, zabránění diskriminace vůči osobám s homosexuální orientací atd. Navzdory tomu, že feminismus působí již mnoho let, stále jsou problémy, které by se měly řešit. Především mladé ženy jsou

vystavěny tomu, že ačkoliv na jedné straně feminismus bojuje za rovnost, na druhé straně by si mladé ženy neměly přestávat uvědomovat, že i když mohou dosahovat vyššího vzdělání než muži, neměly by opomíjet ani svou přirozenou funkci být matkou a ženou [Badinterová 2004: 119-145].

Jaroslava (22): *„Tak určitě má nějaký smysl, protože, jak říkám, pořád tady jsou nějaké ty problémy, které by se mohly řešit. A myslím si, že to tady vždycky nějak bylo, že muži si prostě myslí, že mají větší práva.“*

Martina (56): *„Myslím, že jo, nějakaj. Aby ta žena, když už teda má třeba, já nevím, studuje nebo vysokou školu, tak aby to opravdu nezhodila a nezůstala jen tak, aby prostě k něčemu byla, aby nějaký uplatnění, aby to k něčemu bylo.“*

Je pozoruhodné, že všichni dotazovaní vidí i v současné době smysl feminismu. Žádný z respondentů nevedl, že by už feminismus v současné době nebyl potřeba.

Anežka (22): *„No v Čechách asi trošku. A jinak v těch ostatních zemích, kde je problém, tak tam určitě.“*

Jonáš (56): *„Asi jo. To bych se vrátil na začátek, že hlavně mimo tu Evropu asi určitě. A hlavně v těch muslimských zemích.“*

Tito dva lidé upozorňovali na to, že feminismus smysl sice má, ale spíše než v České republice, tak má smysl více v zemích, kde jsou problémy „větší“ než u nás. Jeden respondent uvedl jako příklad rozvojové země, zvláště nábožensky orientované s obyvateli muslimského vyznání, kde by se podle něj měly problémy spojené

s rovností mužů a žen řešit. Z těchto výpovědí je tedy patrné, že někteří respondenti vidí Českou republiku jako rovnostářskou zemi, kde není třeba problémy genderové rovnosti řešit.

Mladší a starší věková kategorie odpovídala shodně na smysl feminismu, což jsem uvedla pod příkladovými citacemi výše. Všechny odpovědi označovaly i současný smysl feminismu. K této otázce se vyjadřovala více mladší věková kategorie, která viděla za smyslem feminismu určitá nevyřešená témata, mezi něž řadili nerovnoměrné zastoupení žen v politice či menší obsazování vedoucích pozic ženami. Navíc si ztotožňují feminismus s tradicí, která neustále přetrvává. Vyzdvihování problémů proběhlo jen u žen, muži pouze konstatovali, že feminismus má smysl, ale už blíže neuváděli, v čem smysl tkví.

Prostřednictvím této kapitoly jsem chtěla zhodnotit samotný postoj respondentů k otázkám týkající se feminismu, potažmo jeho smyslu v současné době. Ukázalo se, že u mých dotazovaných převládaly tři typy hodnocení feminismu, které se vyznačovaly aspektem rovnosti, nezájmu o téma feminismu a vyostřování témat feminismu, zejména prostřednictvím médií. Navzdory různým přístupům hodnocení feminismu se všichni respondenti shodli, že feminismus i v současné době má svoje opodstatnění.

4.3.2 Rovnost pohlaví

Na závěr této kapitoly si dovoluji umístit téma rovnosti pohlaví. Záměrně lokalizuji toto téma až téměř k závěru mých zjištění, protože u otázky představy pojmu feminismus mi téměř všichni respondenti obou věkových kategorií odpovídali, že si pod feminismem představí rovnoprávnost, zrovnoprávnění práv mezi muži a ženami. Proto by bylo vhodné definovat, co to vlastně rovnost pohlaví je.

Rovnost pohlaví znamená mít stejné (rovné) příležitosti k zaměstnání, vzdělání, moci, financím atd. V případě, že má někdo omezený přístup k těmto náležitostem, lze hovořit o diskriminaci [Plesková et al. 2005: 17].

Mladší věková kategorie poskytovala identické odpovědi na otázku rovnosti pohlaví.

Jaroslava (22): *„Tak to si představím prostě, že ženy mají stejná práva ve společnosti, že prostě jsou to stejné osoby prostě, které ani jedna není nadřazená.“*

Kateřina (22): *„Všichni mají stejný práva. Že všichni můžou dělat to samý jako to druhý pohlaví.“*

Karel (26): *„Že mají všichni stejný práva že jo nebo práva. I povinnosti. Takhle bych to řekl.“*

Z odpovědí je tedy patrné, že mladší věková kategorie si s rovností pohlaví spojuje mít stejná práva v rámci obou pohlaví. U starší věkové kategorie docházelo ke dvěma typům odpovědí, které bych rozdělila na pohled žen a pohled mužů na rovnost pohlaví. Ženy se primárně soustředily u rovnosti pohlaví na to, aby docházelo k stejným možnostem uplatnění ve veřejné sféře. Zatímco muži u rovnosti pohlaví přemýšleli o tom, jestli muži nemají omezený přístup k nějakým možnostem ve společnosti.

Simona (48): *„Platové podmínky aby byly stejné, v politice aby ženy měly více šancí.“*

Martina (56): *„Mají stejnou práci, stejnej plat, což asi není u nás.“*

Jana (54): *„Stejná práva a stejné povinnosti. No napadaj mě zrovna třeba ty platy. Že na určitých pozicích bere ženská o x tisíc míň než mužskej, když dělaj stejnou práci.“*

Ženy ze starší věkové kategorie si rovnost pohlaví představovaly podobně jako mladší věková kategorie, protože také uváděly, že by obě pohlaví měla mít stejná práva a povinnosti. Nicméně k odpovědím také přidávaly oblasti, kde podle nich rovnost pohlaví ještě není a tyto oblasti si spojovaly především s veřejnou sférou, kdy konstatovaly, že by mělo docházet k rovnosti především v zaměstnání, s nímž souvisí stejné platové ohodnocení a také více šancí pro ženy v politice.

Nejzajímavější pohled přinesl respondent ze starší věkové kategorie, který rovnost pohlaví vůbec nevztahoval na ženy, jako ostatní respondenti, ale naopak přemýšlel o rovnosti pohlaví z pohledu muže, zda vlastně i u mužů je nastavená rovnost ve všech oblastech.

Jonáš (56): *„Rovnosti pohlaví. Stejný právo, stejný povinnosti. No tak. Už i chlapi budou mít teď mateřskou dovolenou, tak nevím, co by ti chlapi ještě mohli jako chtít. Nevím, nenapadá mě nic.“*

Je patné, že respondenti se na charakterizování feminismu a rovnosti pohlaví dívají podobně, mezi jednotlivými tématy vidí souvislost. Oběma pojmům předkládají rovnoprávnost pohlaví, stejná práva ve společnosti pro obě pohlaví. Témata, kterým by se podle nich feminismus měl věnovat, uvádějí dotazovaní stejná, jako když měli uvádět témata spojená s feminismem, to znamená stejné možnosti na pracovním trhu, stejné mzdy, zapojení žen do politiky atd.

Je důležité opět zmínit roli věku a genderu u této otázky. Věk hrál v tomto případě roli, protože mladší věková kategorie se shodovala v odpovědích na rovnost pohlaví, ale starší věková kategorie uváděla spíše názorové příklady, kde rovnost pohlaví ještě není. Navíc role genderu hrála také významnou roli, zejména u mužů ze starší věkové kategorie, kteří rovnost pohlaví vztahovali pouze na své pohlaví.

4.4 Srovnání vnímání feminismu v České republice a v zahraničí

V předchozích kapitolách jsem se soustředila výhradně na představy, popis, hodnocení feminismu v české společnosti a osobní hodnocení feminismu pohledem samotných respondentů. Na závěr empirické části by ale bylo vhodné umístit kapitolu, která se věnuje srovnání vnímání feminismu u nás, v České republice ve vztahu k zahraničí. Nad tímto tématem respondenti uvažovali a ochotně odpovídali v provedených rozhovorech.

Wood [citován in Ratzer-Farley 2017] poukazuje na skutečnost, že feminismus ve Spojených státech amerických se zcela odlišuje od toho českého, protože v USA feminismus primárně klade důraz na politickou participaci žen. Když jsem se ptala na vztah feminismu v naší společnosti a v zahraničí, hodně respondentů uvádělo právě jako odlišný příklad vnímání feminismu Spojené státy americké, s nímž si spojovali téma feminismu jako více řešené a diskutované.

Antonín (22): „Myslím si, že třeba v USA je ten feminismus jako mnohonásobně víc řešený a právě ty feministky i za ty feministky se tam hodně bojuje, víc než u nás a jinak co jako, co si já myslím, co znam já, tak je to v těch vyspělejších státech a ve státech, který jsou jako vlastně zakotvený, jak to říct, v

nějaký židovsko-křesťanský tradici, není tam žádné islamismus a podobně. Tak je to dost podobný jako u nás.“

Jarmila: (53) *„V Americe je hodně, to je silná aktivní vlna tam dlouhodobě ten trend prostě. Ženy jsou tam hodně feministické.“*

Podle Jiřiny Šiklové je současné pojetí západního feminismu pro českou společnost neznámým tématem. Lidé se ani o feminismus v jiných částech světa nezajímají, nečtou žádné články, jen si nechávají skrze média zprostředkovávat zkrácené informace [Šiklová 1998: 8]. Nicméně, ač je feminismus v zahraničí pro českou populaci tabu tématem, respondenti na otázku „Myslíte si, že v zahraničí je feminismus vnímán stejně jako u nás nebo jinak?“, až na dva případy, shodně odpovídali, že feminismus je v zahraničí vnímán jinak než u nás.

Martina (56): *„Myslím si, že jako jsou důležité ženy tam, víc jsou tam ty ženy vidět. Jako třeba Merkelová v Německu nebo byly ty ministryně zahraničí Spojených států, že ty ženy byly ve vysokých funkcích a velmi uznávané ženy.“*

Stela (56): *„Já myslím, že je tam víc diskutovaný. Na západě určitě.“*

Naopak dva respondenti vnímají feminismus v české společnosti stejně jako feminismus v jiných částech světa, to znamená, že nevidí žádné rozdíly v pojmání tohoto hnutí.

Jaroslava (22): *„Myslím si, že je všude vnímán stejně.“*

Karel (26): *„V zahraničí. No. Myslim si, že to tam je to, že to tam vnímaj jako u nás. Nebo takhle. Mělo by to být všude stejný. To je můj názor, si myslim.“*

Zajímavý pohled na srovnání feminismu v celosvětovém měřítku, nabízí mí účastníci rozhovorů, kteří uváděli, že dochází k potlačování feminismu v rozvojových zemích a v zemích s výrazným náboženským podtextem.

Jan (32): *„Jak kde, někde je tvrdě potlačován, například v muslimských zemích.“*

Martin (27): *„Záleží, o jakou společnost se jedná. Jak už jsem zmínil, myslim si, že se, že velký vliv má to, zda se jedná o vyspělou zemi nebo nikoliv. No tam v západních zemích se většinou snaží zachovat tak, jak to je, ale jak říkám, spíš západ od nás nesdílí stejný názory jako my tady. Tydle problémy budou spíš na východ od nás. S nerovností práv.“*

Jak je patrné, dotazovaní, vnímají feminismus v české společnosti jinak, než jak vypadá feminismus v jiných částech světa. Nejvíce respondenti ztotožňují odlišnou představu feminismu ve Spojených státech amerických a dále popisují feminismus jinak ve „vyspělých“ a v „rozvojových“ zemích. Jediní dva respondenti vnímají feminismus u nás a v zahraničí naprosto identicky. A zde bych chtěla uvést, že jeden z respondentů, kdo vnímá feminismus u nás stejně jako v zahraničí, je žena, a druhým respondentem zaujímající totožný postoj, je muž, takže ani zde nelze říci, že by v této otázce hrálo roli pohlaví. Ale lze se domnívat, že zde mohl hrát roli věk, protože oba dva respondenti vnímající feminismus v Čechách stejně jako v zahraničí, patří do mladší věkové kategorie.

Ačkoliv jsem toto téma zahrнула jako doplňkové, téma přineslo mnoho zajímavých aspektů, které považuji za klíčové. Respondenti v rámci této otázky uvažovali nad feminismem v České republice a v ostatních zemích. A jejich výpovědi přinesly vykrystalizování dynamiky MY x ONI. V rámci této dynamiky respondenti uváděli, že feminismus je záležitostí spíše ostatních zemí, kde je buď více diskutován, nebo více potřeba. Konkrétně tuto představu často spojovali se Spojenými státy americkými, kde jsou podle respondentů ženy více feministické, více se projevují, což má za následek větší akcent a aktuálnost. Avšak feminismus se neřeší jen v USA, ale i v jiných zemích na západ od našich hranic. Zároveň dotazovaní poukazovali na ty „druhé“, „nevyspělé země“, zejména na východ od našich hranic, kde dochází k potlačování lidských práv, k nerovnostem a zde by naopak bylo třeba, aby se otázka ženského diskurzu objevila na scéně. Pokud bychom si představili osu skládající se ze tří bodů, tak Česká republika by stála stejně jako na geografických mapách, ve středu a charakterizovala by neutrální, laxní postoj v řešení otázek feminismus. Nalevo od středu by stály západní země, kde se feminismus řeší více a napravo od středu, kde zaujímá místo Česká republika, by ležely východní země, kde by se témata spojená s feminismem měla řešit, ale neděje se tak.

5. ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zaměřit se na vnímání a postoje k feminismu v současné české společnosti, a to z perspektivy dvou odlišných věkových kategorií vysokoškolsky vzdělaných lidí. V rámci tohoto tématu mě tedy zajímalo, jaké jsou vůbec představy o feminismu, čemu se feminismus věnuje a jak si osobu ztotožněnou s feminismem lidé představují. Dále jsem se snažila reflektovat současný postoj Čechů k feminismu a hodnocení feminismu za minulé, komunistické dekády. Poté jsem se soustředila na samotné hodnocení a smysl feminismu očima respondentů. A v poslední řadě jsem do svého výzkumu zařadila i srovnání vnímání feminismu v České republice a v zahraničí. Za tímto účelem byly s oslovenými participanty a participantkami provedeny polostrukturované rozhovory. Zjištění, která jsem považovala za zásadní, jsem následně použila k interpretaci dat a k následnému vyvozování závěrů.

Na základě analýzy jednotlivých rozhovorů jsem zjistila, že rozdělení na věkové skupiny mladší a starší ani gender, hrálo u prvního tématu, tedy představy pojmu feminismus, minimální roli, protože respondenti se až na jednu výjimku shodovali, že feminismus bojuje za práva žen a rovnost pohlaví. K feminismu byly řazeny také témata stejného přístupu na trh práce, stejného odměňování za práci či přístup žen do politiky. Představu typické feministky jsem vzhledem k různým odpovědím rozdělila do tří typů. První typ feministky je úspěšná, ambiciózní žena, druhý typ feministky je ošklivá žena s komplexy a třetí typ feministky odkazuje k normální ženě, která se nijak nevymyká vůči ostatním ženám. Obraz feministky byl vnímán vcelku kladně, ovšem paradoxem je, že jediný negativní obraz feministky popisovala žena.

U tématu obecného postoje Čechů k feminismu v současné společnosti, jsem získávala různorodé odpovědi, které jsem rozdělila na pozitivní, neutrální a negativní. Je třeba opět konstatovat, že rozdělení na věkové skupiny, ani gender, neměl vliv ani u této otázky. Postoj Čechů k feminismu je tedy charakterizován kladně, protože se u nás feminismus tolik neobjevuje a už se prosadil dříve. Naopak negativní postoj je typický tím, že feministky se snaží na sebe poukazovat a média nám přetvářejí obraz feminismu do takové podoby, že lidé k němu poté pociťují odpor. Nicméně většina Čechů téma feminismu v současné době vůbec neřeší, protože jim to nepřijde jako aktuální téma. S feminismem se ale také pojí nejen současnost, ale i minulost, v níž zejména v době komunismu, hrála tato otázka významnou roli. Využila jsem u mého výzkumu toho, že jsem měla dvě věkové skupiny (mladší a starší), u nichž jsem předpokládala odlišné pohledy na tuto dobu. Ačkoliv mladší věková skupina dobu komunismu nezažila, dokázala reflektovat dobu různými způsoby. Někdo si spojoval tuto dobu s prostorem pro emancipaci žen, někdo naopak poukázal na skutečnost, že komunismus byla doba, kdy se nesměly veřejně deklarovat názory. Očekávala jsem, že starší věková skupina bude disponovat mnoha různými odpověďmi, což se také potvrdilo, protože tato skupina zmiňovala například politiku současného režimu, pomáhající organizace, důležitost rodiny či aspekt platového odměňování na trhu práce.

Osobní hodnocení feminismu lze kategorizovat do tří typů odpovědí, u nichž hrálo rozdělení na věkové skupiny významnou roli. Mladší věková kategorie odkazovala ke všem třem typům, to znamená, že vnímala feminismus pozitivně, neutrálně i negativně. Oproti tomu starší věková kategorie nehovořila o feminismu v negativním slova smyslu. A negativní hodnocení se objevilo jen u žen, takže zde můžeme říci, že genderové vnímání bylo odlišné. Související téma současného

smyslu feminismu přineslo jednotnou odpověď a to, že stále má feminismus v současné době svoje opodstatnění. Toto opodstatnění komentovaly především ženy z mladší věkové kategorie, které vidí stále nevyřešená témata spojená s obsazováním žen ve vyšších funkcích či v politickém sektoru.

Co se týče feminismu v zahraničí, tak tam je viděn podstatný rozdíl v jeho vnímání. Zejména v zemích na západ od našich hranic, je feminismus více diskutovaný. Naopak chybí v rozvojových zemích, kde by našel svoje opodstatnění. Rozdělení na věkové kategorie zde mohlo hrát roli, protože jak už bylo řečeno, většina vnímala feminismus u nás jinak než v zahraničí, kromě dvou respondentů z mladší věkové kategorie, podle kterých je feminismus u nás totožný s feminismem v zahraničí.

Celé toto téma vnímání feminismu považuji pro studium sociologie jako velmi přínosné, protože jak lze vidět, stále existují rozporuplné představy o feminismu. Současně se stále objevují problémy, kterými se feminismus zabývá a které je třeba řešit, což je důvod pro provedení dalších výzkumů na toto téma. Z mé strany považuji svůj výzkum přínosný proto, že v něm zahrnuji pohled vysokoškolsky vzdělané populace, přičemž zohledňuji dvě věkové kategorie a současně i roli genderu, což mohlo přinést do této problematiky zcela nový vhled.

Nicméně práce má i své limity a jsem si vědoma i jistých omezení výzkumu. Největší překážkou, kterou jsem pocítila, bylo to, že ačkoliv jsem u tohoto tématu očekávala hojně množství negativních, sarkastických konotací spojených s feminismem, ženy i muži o feminismu mluvili překvapivě kladně. Snažila jsem se, aby vnímali mou pozici tazatele naprosto objektivně, ale vzhledem k odpovědím, které mi

poskytovali v rámci rozhovorů, jsem nabyla dojmu, že mi respondenti poskytovali zkreslenější, kladnější poznatky o feminismu, než kdyby dostali dotazník, kde by pravděpodobně začali uvažovat o feminismu ostřeji. Naopak jsem ale byla překvapena odpověďmi, u nichž se respondenti nebáli více rozpovídat, a navíc mi k nim přidávaly svoje osobní zkušenosti s feminismem.

Dalším omezením práce by mohl být zvolený počet respondentů, protože jsem se dotazovala jen vysokoškolsky vzdělané populace a nemohla jsem tedy porovnat vnímání feminismu napříč různými vzdělanostními skupinami, kde bych jistě našla odlišné pohledy na toto téma. I přes tato omezení však může být tato práce využita jako pomyslné východisko pro případné budoucí bádání.

6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Badinterová, Elisabeth. 2004. *Tudy cesta nevede*. Praha: Karolinum.

Bauman, Zygmunt. 2006. *Humanitní vědec v postmoderním světě*. Břeclav: Moravia Press.

Blažek, Bohuslav. 1999. „Bariéry feminizmu v Čechách na konci 20. století.“ Pp. 193-203 in Chřibková et. al (ed). *Nové čtení světa I: Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Kosmas s. r. o.

Day, Lisa. 2016. „What is Feminism.“ *Women & Gender Studies at Eastern Kentucky University* [online] [cit. 4.3. 2018]. Dostupné z: <<http://wgs.eku.edu/what-feminism-0>>.

Havelková, Hana. 2004. „První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly.“ Pp. 169-182 in Valdřová et. al (ed). *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí.

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum – základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s. r.o.

Hendrychová, Soňa. 1999. „Z historie feminizmu v Českých zemích.“ Pp. 49 in Eva Věšínová-Kalivodová, Hana Maříková. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund.

Chaloupková, Jana. 2006. „Základní charakteristika prožensky orientovaných neziskových organizací v České republice.“ *Gender a výzkum* 7 (2): 29-36.

Jarkovská, Lucie. 2004. „Prohlédněme genderové stereotypy.“ Pp. 23 in Valdřová et. al (ed). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí.

Jedličková, Petra. 2006. „Nevidět, neslyšet, a nedotýkat se! Feminismus jako součást demokratizačního procesu v ČR v letech 1989 až 2004 - reflexe médií.“ Pp. 105-109 in Hana Hašková, Alena Křížková, Marcela Linková (eds.). *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.

Jungmannová, Lenka. 1999. „Myšlení o feminismu pracuje s kroky.“ Pp. 106-107 in Chřibková et. al (ed). *Nové čtení světa I: Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Kosmas s. r. o.

Kadlecová, Markéta. 2006. „Feminismus.“ *Fórum 50%* [online] [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus-2>>.

Kadlecová, Markéta. 2006. „Feminismus.“ *Fórum 50%* [online] [cit. 6. 3. 2018]. Dostupné z: <<https://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus-2>>.

Kampichler, Martina. 2012. „Za hranice feministických diskusí mezi Východem a Západem.“ *Gender a výzkum* 13 (2): 4-17.

Komori, Michi. 2018. „Thematic Analysis.“ *Design Research Techniques* [online] [cit. 27. 2. 2018]. Dostupné z: <<http://designresearchtechniques.com/casestudies/thematic-analysis/>>.

Osvaldová, Barbora. 2004. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri/Slon.

Plesková, Kateřina, Petr Frank, Michaela Bosáková, Denisa Kuglerová. 2005. *Průvodce na cestě k rovnosti žen a mužů*. Brno: Nesehnutí.

Rakušanová, Lída, Lenka Helšusová-Václavíková. 2009. „Postoje veřejnosti se mění, reálná situace nikoliv: aktivity na podporu vyššího zastoupení žen v politice.“ Pp. 58 in Appeltovej et. al. *Gender a demokracie 1989-2009*. Praha: Gender Studies.

Ratzer-Farley, Kirstie. 2017. „Feminism Movement in Czech Republic.“ *Running head: Feminism in Czech Republic* [online]. Ohio: Kent State University [cit. 19. 11. 2017]. Dostupné z: <<http://kentinprague.com/wp-content/uploads/2013/09/The-Czech-Feminist-Movement.pdf>>.

Rosenbergová, Zuzana. *Současný postoj českých žen k feminismu*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Ing. Petr Pavlík, Ph.D.

Sokáčová, Linda. 2009. „II. Genderové neziskové organizace po roce 2000.“ Pp. 95-96 in Appeltovej et. al. *Gender a demokracie 1989-2009*. Praha: Gender Studies.

Sokáčová, Linda. 2004. „Významné ženy a hnutí v historii feminismu.“ Pp. 186-187 in Valdřová et. al (ed). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí.

Sokolová, Věra. 2004. „Současné trendy feministického myšlení.“ Pp. 202-211 in Valdřová et. al (ed). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí.

Strauss, Anselm, Juliet Corbinová. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno, Boskovice: Sdružení Podané ruce, Nakladatelství Albert.

Šiklová, Jiřina. 1997. „Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic.“ *Social Research* 64 (2): 258-280.

Šiklová, Jiřina. 1998. „Má feminismus v Čechách šanci?“ *NOVÁ PŘÍTOMNOST* 98 (1): 8-10.

Šiklová, Jiřina. 1999. „Why Western Feminism Isn't Working in the Czech Republic.“ *Feminism in Czech Republic* [online] [cit. 19. 11. 2017]. Dostupné z: <<http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html>>.

Šipka, Magdaléna. 2018. „Feminismus a sexuální revoluce se navzájem potřebují.“ *A2larm* [online] [cit. 10. 3. 2018].

Šmejkalová, Jiřina. 1998. „Strašidlo feminismu v českém „porevolučním“ tisku: úvaha, doufejme, historická.“ Pp. 16-19 in Hana Havelková, Mirek Vodrážka (eds.). *Žena a muž v médiích*. Praha: Nadace Gender Studies.

Urban, Lukáš. 2017. *Sociologie*. Praha: Grada.

Veselá, Lenka. 2006. „Feministické reflexe vědy.“ *Pražské sociálně vědní studie* [online] [cit. 5. 11. 2017]. Dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/101_004_Vesela.pdf>.

Vodáková, Alena. 2003. *Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství.

Vodrážka, Mirek. 2006. „Aktivismus bez hnutí nebo protohnutí? Ženské organizace a skupiny v ČR v letech 1989-2006.“ Pp. 61-72 in Hana Hašková, Alena Křížková, Marcela Linkovská (eds.). *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.

Vodrážka, Mirek, Mirka Vodrážková. 1999. „Hranice české společnosti střeží tajná „pohlavní policie.“ Pp. 254-255 in Chřibková et. al (ed). *Nové čtení světa I: Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Kosmas s. r. o.

Wagnerová, Alena. 2009. „Co přinesl a co nepřinesl českým ženám socialistický model rovnoprávnosti - aneb nejen jesle a traktoristky.“ Pp. 15-18 in Appeltová et. al. *Gender a demokracie 1989-2009*. Praha: Gender Studies.

7. RESUMÉ

My bachelor's thesis focuses on the perception and attitude towards feminism in contemporary Czech society. The thesis is divided into theoretical part, empirical part and achieved results. The theoretical part is devoted to the position of feminism in the Czech environment and its depiction in the media and public space at the present time and at the time of communism. In the theoretical part, there is a comparison of feminist thinking in Western Europe and the USA and in the countries of the former Soviet bloc.

In the empirical part, I was interested in what the notions of feminism are at all, what feminism is about and how people imagine a person identified with feminism. I also tried to reflect the current attitude of Czechs towards feminism and the evaluation of feminism for the past communist decade. Then I focused on the evaluation and the meaning of feminism. And last but not least, I included in my research a comparison of the perception of feminism in the Czech Republic and foreign countries.

For this purpose, semi-structured interviews with representatives of academically educated people were carried out in the qualitative research. I included both women and men in my research and divided them into two age categories, younger and older (20-35 and 45-60 years).

Based on the analysis of individual interviews, it was found that feminism is primarily a struggle for women's rights and gender equality. Feminism also included topics of equal access to the labour market, equal pay for work or women's access to politics. The general attitude of Czechs towards feminism can be divided into positive, neutral and negative. The era of communism is described as a period of ruling

political party where people did not address the topic of feminism. Also the justification of feminism is seen in contemporary society even though this issue is much less discussed in our country than abroad.

I consider this topic of feminism perception to be very beneficial for the study of sociology, because as you can see, there are still contradictory notions of feminism that need to be pay attention to.

8. PŘÍLOHY

DETAILNÍ CHARAKTERISTIKA DOTAZOVANÝCH

Příloha č. 1

MLADŠÍ VĚKOVÁ KATEGORIE

JAROSLAVA: 22 let, právo

KATEŘINA: 22 let, systémy projektového řízení

ANEŽKA: 22 let, ekonomie

MARTIN: 27, management

KAREL: 26, aplikované vědy

ANTONÍN: 22, právo

VLADIMÍRA: 23, sociologie

JAN: 32, ekonomie

STARŠÍ VĚKOVÁ KATEGORIE

SIMONA: 48, ekonomie

MARTINA: 56, učitelství pro 1. stupeň ZŠ

STELA: 56, ekonomie

AGÁTA: 46, management

JARMILA: 53, učitelství pro 1. stupeň ZŠ

JONÁŠ: 56, strojírenství

VÁCLAV: 56, strojírenství

JANA: 54, učitelství pro 2. stupeň ZŠ

STRUKTURA ROZHOVORU

Příloha č. 2

Představení tazatelky, krátké shrnutí bakalářské práce, zaměření práce. Seznámení participantů s účelem rozhovoru a oblastí otázek. Zmínění etických aspektů, žádost o možnost nahrávání rozhovoru.

1. blok: Obecné vnímání (znalost) pojmu feminismus a jeho relevance

- 1) Co si představujete pod pojmem feminismus?
- 2) Jak byste vysvětlil/a slovo feminismus někomu, kdo o tomto slově nikdy neslyšel?
- 3) Jakým tématům se podle Vás feminismus věnuje?
- 4) Je podle Vás feminismus v současné době potřeba?
- 5) Vnímáte feminismus jako přežitek?
- 6) Vybavíte si, zda se ve Vašem okolí nachází někdo, koho byste označil/a za feministku? Proč?
- 7) Spojíte si s feminismem nějakou konkrétní osobu, například spisovatele, umělce atd.?
- 8) Jak podle Vás vypadá typická feministka? Setkal/a jste se někdy s takovouto osobou? Může být podle vás feministou i muž?

2. blok: Různé aspekty týkající se a ovlivňující feminismus

9) Jaký je podle Vás postoj Čechů k feminismu? Proč je takový? Mohl na to mít nějaký vliv komunismus?

10) Je podle Vás feminismus diskutovaný v médiích? Vzpomenete si na nějaké téma, které byste přiřadil/a k feminismu a bylo nedávno v médiích diskutováno?

11) Myslíte si, že v zahraničí je feminismus vnímán stejně jako u nás, nebo jinak?

12) Znáte nějaké ženské organizace? Jsou podle Vás takové organizace k něčemu potřeba?

3. blok: Osobní zkušenosti a hodnocení feminismu

13) Vnímáte feminismus pozitivně nebo negativně? Tak či tak, proč?

14) Byl/a byste ochotný/ochotná sama sebe označit za feministku? Proč ano, proč ne?

15) Kde se s feminismem setkáváte v běžném životě?

16) Má feminismus v současné době ještě nějaký smysl? Jsou podle Vás nějaká témata, která by se ještě v otázce rovnosti mužů a žen měla řešit?

4. blok: Otázka rovnosti

17) Co si představíte pod rovností pohlaví?

18) Mají mít podle Vás muži a ženy ve společnosti stejné postavení?

19) Je česká společnost rovnostářská? Pociťujete nějaké problémy v otázce rovnosti žen?

20) Nachází se v české společnosti ještě nějaká oblast, kde pociťujete nerovnost mezi pohlavím?

Možnost vyjádření participanta k tématu (doplnění, otázky na tazatele atd.). Poděkování za rozhovor. Nabídnutí možnosti nahlédnutí do výsledků výzkumu a finální verze mé bakalářské práce. Rozloučení.